

Ympäristövastuullisuuden johtaminen pk-yrityksessä

Juha Huvila

Opinnäytetyö, ylempi AMK

Joulukuu 2023

Liiketalouden ala

Organisaation ja talouden johtamisen tutkinto-ohjelma

Huvila, Juha

Ympäristövastuullisuuden johtaminen pk-yrityksessä

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Joulukuu 2023, 67 sivua

Liiketalouden ala. Organisaation ja talouden johtamisen tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö YAMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa pk-yrityksen ympäristövastuullisuuden kehittämisen tueksi. Opinnäytetyön tutkimusosiossa selvitettiin yrityksen avainhenkilöiden näkemysten kautta ympäristövuottuullisuuden johtamisen nykytila ja miten yritys voi kehittää ympäristövastuullisuuttaan.

Yritysten toiminnasta aiheutuu sosiaalisia, ympäristöllisiä ja taloudellisia vaikutuksia. Yrityksiä arvioidaan yhä useammin niiden ympäristövaikutusten kautta ja yritysten on kyettävä vastaamaan sidosryhmien kasvaneisiin vaatimuksiin ympäristövastuullisuudelle. Ympäristövastuullisuus ole pelkästään operatiivista toimintaa vaan ennen kaikkea strateginen valinta. Ympäristövastuullisella toiminnalla yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa merkittävästi luoda itselleen kilpailuetua.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin haastattelemalla seitsemää kohdeyrityksen avainhenkilöä puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla. Haastattelussa kerätty aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin avulla. Lopuksi analyysin tuloksia pohdittiin peilaamalla niitä tutkimuksen alussa esitettyyn teoretiseen tietoon.

Tutkimustulosten perusteella kohdeyrityksessä tunnistetaan yritysvastuu ja ympäristövastuullisuus. Yrityksen tuotannossa ja toimistotyössä on havaittavissa vakiintuneita käytäntöjä, jotka ovat osa yrityksen ympäristövastuullista toimintaa. Yrityksen ympäristövastuullisuutta ei kuitenkaan johdeta suunnitellusti, eikä yritys mittaa tai raportoi ympäristövastuullisuuttaan, eikä se viesti ympäristövastuullisuudesta riittävästi.

Ympäristövastuullisuuden kehittämiseksi yrityksen tulee tuoda ympäristövastuullisuus osaksi yrityksen johtamista. Ympäristövastuullisuutta tulee ryhtyä mittaamaan kehityskohteiden löytämiseksi. Ympäristövastuullisuuden johtamisen kokonaisuuden hallitsemiseen yrityksen tulee harkita ympäristövastuullisuuden johtamisen hallintajärjestelmän hankintaa.

Avainsanat (asiasanat)

ympäristövastuullisuus, ympäristövastuu, yritysvastuu, pienet ja keskisuuret yritykset, johtaminen

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Liitteet 2 ja 3 ovat salassa pidettäviä ja ne on poistettu julkisesta työstä. Salassapidon peruste on Julkisuuslain 621/1999 24§, kohta 17, yrityksen liike- tai ammattisalaisuus. Salassapitoaika on kaksikymmentäviisi (25) vuotta, salassapito päättyy 10.12.2048.

Huvila, Juha

Managing environmental responsibility in SME

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, November 2023, 67 pages

Business Administration. Degree program in Business and Financial Management. Master's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The aim of the thesis was to produce information to support the development of SME's environmental responsibility. The current state of company's environmental responsibility management and the possibilities to develop company's environmental responsibility were examined by interviewing company's key personnel.

Businesses have social, environmental, and economic impacts. Companies are increasingly being evaluated for their environmental impact and need to be able to meet the increased demands of stakeholders for environmental responsibility. Environmental responsibility is not just an operational activity, but above all a strategic choice. Operating in environmentally responsible manner, companies can create themselves a chance to influence the market and create a competitive advantage for themselves.

The research was carried out as a qualitative study. The empirical material for the research was collected by interviewing seven key personnel of a specific SME with semi-structured theme interviews. The material collected in the interviews was analyzed through qualitative content analysis. Finally, the results of the analysis were reflected with the theoretical knowledge presented at the beginning of the study.

Based on the research results, the particular company identifies corporate responsibility and environmental responsibility. The company has established practices in the company's production and office work that are part of the company's environmentally responsible operations. However, the company's environmental responsibility is not managed strategically, and the company does not measure or report its environmental responsibility. There is also room for improvement in communicating about environmental responsibility.

The company needs to integrate environmental responsibility as a part of the company's management to develop its environmental responsibility. Company's environmental responsibility must be measured to find development targets. The company should consider using an environmental responsibility management system to handle its environmental responsibility development.

Keywords/tags (subjects)

environmental responsibility, corporate responsibility, small and medium sized enterprises, management

Miscellaneous (Confidential information)

Annexes 2 and 3 are confidential and have been removed from publication. The basis for the secrecy is Publicity Act 621/1999, section 17, the business or professional secret. The confidentiality period is twenty-five (25) years. The confidentiality expires on 10 December 2048.

Sisältö

1	Johdanto	2
1.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	5
1.2	Tutkimuskonteksti	6
2	Yritysvastuu.....	8
2.1	Sosiaalinen vastuu	13
2.2	Taloudellinen vastuu	14
2.3	Ympäristövastuu.....	15
2.3.1	Ympäristövastuullisuuden johtaminen.....	20
2.3.2	Ympäristövastuullisuuden mittaaminen ja raportointi	25
3	Tutkimuksen toteutus.....	33
3.1	Tutkimusmenetelmä	33
3.2	Aineiston keruu ja kuvaus	35
3.3	Aineiston analyysi.....	37
	Lähteet	41
	Liitteet	47
	Liite 1. Haastattelukysymykset.....	47
	Liite 2. Tutkimuksen tulokset (salassa pidettävä)	48
	Liite 3. Pohdinta (salassa pidettävä)	49

Kuviot

Kuvio 1.	Pk-yrityksen kriteerien kynnyksarvot.	7
Kuvio 2.	Tutkimuksen vaiheet.....	34
Kuvio 3.	Ympäristövastuullisuuden johtaminen kohdeyrityksessä Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	

Taulukot

Taulukko 1.	Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä	12
Taulukko 2.	Ympäristövastuun ja ympäristövastuullisuuden määritelmiä.....	18
Taulukko 4.	Esimerkkejä pelkistettyjen ilmaisujen muodostamisesta	39
Taulukko 3.	Analyysissä muodostuneet alaluokat	39

1 Johdanto

Ilmastonmuutos on suurin planeettaamme kohtaava uhka, joka on nähtävissä monin tavoin. Se on riski, jonka huomiotta jättäminen asettaa tulevat sukupolvet vaaraan. (Aaltonen 2019, 26–27.)

Teknologian kehitys on nostanut ihmiskunnan elintason uudelle tasolle, mutta pahimmissa skenaariossa ilmastonmuutos uhkaa palauttaa meidät taloudellisesti lähtöpisteeseen. (Nordhaus 2019, 1991.) Ilmastonmuutoksen ihmiskunnalle aiheuttaman muutoksen mittakaavaa on tällä hetkellä jopa vaikea hahmottaa, ja lisäksi koronapandemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan kiihdyttävät vihreää siirtymää ja sitä kautta matkaa nettonollapäästöihin. (Perko & Bärlund 2022, 10.)

Ihmiskunta on selvästi onnistunut uusien teknologioiden hyödyntämisessä, mutta kuitenkin selvästi epäonnistunut ilmastonmuutoksen torjumisessa (Nordhaus 2019, 1991). Nykyisen kaltaisella toiminnalla tuhoamme puhtaan ilman, veden, maaperän ja valtameret. Näitä globaaleja resursseja ja energiaa tarvitsevat niin teollisuus, maatalous, palvelusektori kuin ihmisetkin. Ne ovat välttämättömyyksiä, jotta toimintamme olisi mahdollista niin kotona, töissä kuin eri ryhmissä ja organisaatioissa, joihin kuulumme. Nykyinen tapamme käyttää luonnonvaroja sekä tuottaa ja kuluttaa energiaa kuormittavat planeettaamme ja ilmakehäämme vakavasti. (Aaltonen 2019, 32–34.)

Merkittävä vaikutus maailmanlaajuiseen ilmastomuutokseen on kasvihuonekaasuilla, joista puhutaankin usein yleisenä pahana (Nordhaus 2019, 1992). Ihmiskunnan on päästävä kasvihuonekaasujen osalta nollapäästöihin, sillä ne pidättävät lämpöä ja johtavat maapallon keskilämpötilan nousuun. Mitä enemmän näitä kaasuja on ilmassa, sitä enemmän lämpötila nousee. Kuumaksi muuttuva ilmasto tekee ihmisten hengissä pysymisestä vaikeaa. Lämpenevällä ilmastolla on myös heijastusvaikutuksia, sillä se lisää luonnonilmiöitä esimerkiksi pahempien myrskyjen, kuivuuden, metsäpalojen ja napajään sulamisen muodossa. (Gates 2021, 29, 39–43.)

IPCC:n eli hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin vuoden 2021 raportissa korostetaan, että maapallon ilmaston lämpenemisen rajoittaminen 1.5 celsiusasteeseen vaatii nettonollapäästöihin pääsemistä vuoteen 2050 mennessä. Tämä vaatisi välitavoitteena koko maailman päästöjen puolittamista vuoteen 2030 mennessä. Tämän myötä yritysten tavoitteet nettonollapäästöihin pääsemiselle ovat yleistyneet. Päästöjään pienentävät ja nollapäästöihin pääsevät yritykset voivat myös vastata paremmin sijoittajien ja asiakkaiden odotuksiin, säilyttää yleisen hyväksynnän toiminnalleen, lieventää mainehaittoja, lisätä kilpailukykyään ja säilyttää toimintansa varmallalla pohjalla.

(Responsible business conduct and climate change n.d.) IPCC:n vuoden 2021 raporttia mukaillen EU on asettanut tavoitteen hiilineutraaliudesta vuoteen 2050 mennessä, joka tarkoittaa, että voimakkaita päästövähennyksiä on löydettävä energiajärjestelmistä, teollisuudesta, rakennuskannasta, liikenteestä, maankäytöstä ja ruokasysteemeistä. EU:n ilmastotavoite sitoo kaikkia jäsenmaita vuonna 2021 voimaan tulleen lakina. Laki on selkeä viesti teollisuudelle, rahoittajille ja sijoittajille, että ilmastouudistuksiin on nyt syytä panostaa. (Perko & Bärlund 2022, 176.)

Edellä mainittu ilmastonmuutos, konfliktit, pandemiat ja muut ihmiskunnan kohtaamat suuret haasteet haittaavat kestävä kehityksen etenemistä (Scherer & Voegtlin 2020,182). Kestävä kehitys on vaatimus sille, että ihmisillä on tulevaisuudessakin mahdollisuus elää, työskennellä ja kuluttaa. Kestävä kehityksen periaatteet edellyttävät, että nykyinen sukupolvi elää siten, ettei sen toiminta aiheuta hankaluuksia tuleville sukupolville ja vaaranna heidän mahdollisuuttaan elää maapallolla. Tämän toteutumiseksi sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien asioiden painoarvo päätöksenteossa nousee yhtä suureksi kuin taloudellisten asioiden. (Aaltonen 2019, 25–26.)

YK on vuonna 2015 hyväksynyt kestävä kehityksen tavoitteet, jotka tähtäävät köyhyyden poistamiseen, maapallon suojelemiseen ja varmistamaan että vuoteen 2030 mennessä kaikki ihmiset saisivat nauttia rauhasta ja vauraudesta. Jotta kestävä kehityksen tavoitteet voitaisiin saavuttaa kaikkialla, tarvitaan koko yhteiskunnan luovuutta, osaamista, teknologiaa ja taloudellisia resursseja. (Kestävä kehityksen tavoitteet käytännössä n.d.) Yritykset ovat ilmastonmuutostaistelussa kaikkein keskeisimmässä roolissa, sillä ne tuottavat uusia ratkaisuja päästövähennyksien toteuttamiseksi (Perko & Bärlund 2022, 39). Nämä ratkaisut edellyttävät muutoksia toimintaan, tuotantotapoihin ja -prosesseihin (Scherer & Voegtlin 2020, 182).

Kestävä kehityksen edistämiseksi yritysten tulisi tukea omistajaohjauksen kautta prosesseja, jotka tukevat yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaavien innovaatioiden kehittämistä. Tällaisten kestävä kehitystä tukevien innovaatioiden avulla voitaisiin lisätä mahdollisuuksia tehdä hyvää ja vähentää mahdollisuuksia aiheuttaa haittaa. (Scherer & Voegtlin 2020, 185.) Sillä voitaisiin vastata EU:n kansalaisten odotukseen, että yritykset ymmärtävät toiminnastaan aiheutuvat positiiviset ja negatiiviset vaikutukset yhteiskunnalle ja ympäristölle ja pyrkivät ehkäisemään, hallitsemaan ja lieventämään toimintojensa kielteisiä vaikutuksia. Tämän velvollisuuden täyttämistä kutsutaan yleisesti

nimellä yritysvastuu (engl. corporate social responsibility = CSR) tai vastuullinen liiketoiminta (engl. responsible business conduct = RBC). (Corporate sustainability and responsibility n.d.)

Ajatus yritys vastuusta on ollut olemassa jo useiden vuosikymmenien ajan. Maailmanlaajuiset kriisit ovat osoittaneet, että yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen. Teknologiateollisuuden yritykset ovat vastuullisuudessa keskittyneet tähän saakka pitkälti ilmastoon, ympäristöön ja oman toiminnan piirissä tehtäviin toimiin. Enenevässä määrin yritykset kuitenkin näkevät vastuullisuuden ympäristön, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden muodostamana kokonaisuutena. (Vastuullisuuden voima -selvitys, 2022, 1–2.) Yritysten vastuullisuuteen liittyvät vaatimukset ovat kasvamassa ja yritysjohtajat kiinnittävät yhä enemmän huomiota näiden vaatimusten täyttämiseen (Benabou & Tirole 2009, 1).

Liiketoiminnalla ajatellaan nykyään olevan kannattavuuden taakse ulottuva vastuu, joka liittyy tuottoihin, ihmisiin ja maapalloon (Bisschop 2009, 350). Yleinen huoli ilmastonmuutoksesta, säästymisestä, luonnonvarojen säilyttämisestä ja sosiaalisesta epätasa-arvosta luovat voimakkaan paineen varmistaa, että liiketoiminta on toteutettu vastuullisesti (Sustainable development in SMEs... 2022, 14). Teknologiateollisuuden yritykset näkevät, että tulevaisuudessa vastuullisuus on liiketoiminnan elinehto ja voimavara, jolla voidaan muuttaa markkinaa ja asiakkaiden odotuksia. Vapaaehtoiset vastuullisuustoimet ja niiden vaikuttavuuden seuraaminen tuottavat tärkeää tietoa sekä antavat mahdollisuuden kilpailuetujen kehittämiseen. Alan yritykset odottavat vastuullisuuden sääntelyn lisääntyvän tulevaisuudessa, joka osaltaan voi tuoda kilpailuetua, mikäli se korottaa vastuullisuuden minimitasoa sekä palkitsee vapaaehtoisuudesta ja edelläkävijyydestä. Vastuullisuuden ennakoinnissa onnistuneet edelläkävijäyritykset ovat hyötäneet toiminnastaan sekä vaikuttavuuden että taloudellisen tuloksen kannalta. (Vastuullisuuden voima -selvitys, 2022, 1–2.)

Teknologiateollisuuden yritykset haluavat olla yritys vastuun edelläkävijöitä ja sitä kautta lisätä luottamusta toimialaan, edistää kestävästä kehitystä sekä luoda uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja työpaikkoja. Vihreä siirtymä nähdään alalla sekä välttämättömyytenä että suurena mahdollisuutena. Alan yritykset ovat tärkeässä roolissa kestävästä kehitystä tukevien teknologioiden kehittämisessä ja soveltamisessa. Niiden suurin vaikutusmahdollisuus on kehittää ja viedä maailmalle vähähiilisyteen perustuvia teknologioita, joiden kautta alan yritysten asiakkaiden päästöt pienenevät (Teknologiateollisuuden vastuullisuuslinjaukset 2021, 1–2.) Teknologiateollisuuteen liittyvistä

aloista teräksen valmistaminen on yksi hiili-intensiivisimmistä teollisuuden aloista ja se tuottaa peräti 7 prosenttia globaaleista päästöistä. Terästä käytetään laajasti esimerkiksi rakennuksissa, ajoneuvoissa ja teollisuudessa. Hiilineutraalin teräksen odotetaan tulevan laajaan teolliseen tuotantoon 2040-luvulla. (Perko & Bärlund 2022, 135.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että ilmastonmuutoksen torjuminen ja kestävä kehitys toteutuminen lisäävät merkittävästi sidosryhmien vaatimuksia yritysten vastuullisuudelle. Yritysten on kartoitettava toimintojensa vaikutukset ympäristölle ja kyettävä vähentämään niitä. Vastuullisuuden kehittämisessä ja vihreässä siirtymässä on havaittavissa myös mahdollisuus taloudellisesti kannattavalle toiminnalle. Tämä kokonaisuus luo pohjan tutkia yritysten vastuullisuutta, vastuullisuuden johtamista ja vastuullisuuden kehittämistä.

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoitus oli tuottaa tietoa pk-yrityksen ympäristövastuullisuuden kehittämisen tueksi. Tarkoituksesta johdettiin tavoite, joka oli selvittää yrityksen ympäristövastuullisuuden johtamisen nykytila. Tutkimuksen taustatiedoksi kerättiin teoretietoa useista eri lähteistä. Opinnäytetyön empiriaosassa selvitettiin haastattelujen avulla yrityksen ympäristövastuullisuuden nykytilaa, johtamista ja kehittämistä. Empiirisen osuuden tuloksena saatiin käsitys yrityksen ympäristövastuullisuuden johtamisen nykytilasta. Ympäristövastuullisuuden johtamisen nykytilan ja teoretietodon pohjalta pohdittiin miten yritys voi jatkossa kehittää ympäristövastuullisuuttaan.

Opinnäytetyön tutkimusongelma oli, miten yritys voisi jatkossa kehittää ympäristövastuullisuuttaan. Tutkimusongelmasta johdettiin tutkimuskysymykset, jotka olivat:

- Mikä on yrityksen ympäristövastuullisuuden johtamisen nykytila?
- Miten yritys voi kehittää ympäristövastuullisuuttaan?

Ennen varsinaisen opinnäytetyön aloittamista tehtiin alustava selvitys, jonka perusteella kohdeyritykseltä puuttuu sopiva työkalu ympäristövastuullisuuden raportointiin. Oletuksena oli, että ottamalla käyttöön raportointityökalun, yritys voisi tuoda ympäristövastuullisuutensa konkreettisesti näkyville ja mahdollistaisi tavoitteiden asettamisen ympäristövastuullisuuden kehittämiseksi. Lisäksi oletettiin, että raportointi antaisi mahdollisuuden viestiä ympäristövastuullisuudesta eri

sidosryhmille. Alustavassa selvityksessä ilmeni, että kilpailevat yritykset eivät merkittävästi raportoi ympäristövastuullisuudestaan eivätkä hyödynnä sitä markkinoinnissaan. Kilpailijoiden ympäristövastuullisuusraportoinnin puutteen ajateltiin mahdollistavan kohdeyritykselle tulevaisuudessa omalla markkinasegmentillään etulyöntiaseman. Tämän myötä oletettiin yritykselle muodostuvan mahdollisuus hyödyntää ympäristövastuullisuuttaan markkinoinnissa, näyttää suuntaa muille alan yrityksille sekä erottua tarjouskilpailuissa muista toimijoista ympäristövastuullisuusraportin myötä. Oletuksena oli, että vapaaehtoinen ympäristövastuullisuuden kehittäminen antaisi yritykselle etuaseman niihin yrityksiin nähden, jotka alkavat tekemään ympäristövastuullisuustoimia vasta kun ne ovat pakollisia.

1.2 Tutkimuskonteksti

Pienet ja keskisuuret yritykset (pk-yritykset) varmistavat eurooppalaisen yhteiskunnan vakauden luomalla uusia työpaikkoja ja talouskasvua sekä lisäämällä yrittäjyyttä ja innovointia. Pk-yrityksillä on merkittävä rooli EU-alueen kilpailukyvyyn ja työllisyyden tukemisessa. (Käyttöopas Pk-yrityksen määritelmä 2019, 3.) Kestävyyden toteutuminen pk-yrityksissä vaihtelee merkittävästi eri yritysten välillä. Toisessa ääripäässä ovat yritykset, jotka jättävät kestävyyden huomiotta kokonaan, ja toisessa ääripäässä ne, joille kestävyys on etusijalla (Sustainable development in SMEs... 2022, 14-15).

On olemassa erilaisia ja erikokoisia pk-yrityksiä, joilla saattaa olla tiiviitä rahoitus-, toiminta- tai valtasuhteita muihin yrityksiin. Tämän vuoksi pk-yritysten ja suurempien yritysten erottelu on joskus vaikeaa. Yrityksen koko saattaa olla työntekijämäärän, liikevaihdon ja taseen loppusumman perusteella pieni, mutta se ei välttämättä kuitenkaan täytä pk-yrityksen määritelmää, mikäli sillä on käytävissään merkittäviä lisäresursseja omistussuhteiden tai kumppanuuksien kautta. Tärkeimpiä kriteerejä pk-yrityksen määrittelemisessä ovat siis sekä koko (työntekijät, liikevaihto, taseen loppusumma) että resurssit (omistus, kumppanuussuhteet, kytkökset). (Käyttöopas Pk-yrityksen määritelmä 2019, 4.)

Numeraalisesti pk-yritykseksi määritellään alle 250 henkilöä työllistävä yritys, jonka vuoden liikevaihto on korkeintaan 50 miljoonaa euroa, tai jonka taseen loppusumma on korkeintaan 43 miljoonaa euroa. Näistä kriteereistä henkilöstön määrän jääminen alle 250 työntekijän on ns. pakollinen kriteeri. Liikevaihdolle ja taseelle asetetuista kynnsarvoista yritykselle riittää kuitenkin toisen täyttäminen, jotta se voidaan luokitella pk-yritykseksi. Edellä mainittuihin kriteereihin vertaamalla

pk-yritykset voidaan määritellä kolmeen alaluokkaan: mikroyrityksiin, pienyrityksiin ja keskisuuriin yrityksiin. Alla olevassa kuviossa on esitetty näiden alaluokkien kynnsarvot. (Käyttöopas Pk-yrityksen määritelmä 2019, 10–11.)

Yritysluokka	Henkilöstö- määrä: vuosityöyksikkö	Vuotuinen liikevaihto	Tilikauden taseen loppusumma
Keskisuuri	< 250	≤ 50 milj. euroa	≤ 43 milj. euroa
Pieni	< 50	≤ 10 milj. euroa	≤ 10 milj. euroa
Mikroyritys	< 10	≤ 2 milj. euroa	≤ 2 milj. euroa

Kuvio 1. Pk-yrityksen kriteerien kynnsarvot.

Souton (2022, 819) mukaan pk-yritysten tulisi kestävän kehityksen edistämiseksi hyödyntää uusia näkökulmia ja näkemyksiä ajatusmallien, ymmärryksen, olettamusten ja odotusten kehittämiseksi. Nämä elementit tarjoavat keinon välttää mahdolliset esteet kestävän kehityksen edistämiseksi ja mahdollistavat luovuuden hyödyntämisen kestävän toiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli pk-yritykseksi luokiteltava teknologiateollisuuden alalla toimiva perheyritys. Yrityksen asiakkaiden kiinnostus vastuullisuuskysymyksiä kohtaan on lisääntynyt, ja asiakkaat kysyvät enenevässä määrin erilaisia ympäristövastuullisuuteen liittyviä dokumentteja. Yrityksessä uskotaan, että vastuullisuuden merkitys lisääntyy tulevaisuudessa myös osaavan työvoiman rekrytoinnissa.

Yrityksessä koetaan, että yritys toimii jo tällä hetkellä ympäristövastuullisesti. Yritys haluaa kehittää ympäristövastuullisuuttaan edelleen ja olla tulevaisuudessa tällä osa-alueella oman alansa

edelläkävijä. Kehityksen mahdollistamiseksi haluttiin selvittää ympäristövastuullisuuden johtamisen nykytila. Nykytilan selvittäminen antoi mahdollisuuden löytää kehityskohteita ja asettaa tavoitteita yrityksen ympäristövastuullisuudelle ja sen johtamiselle.

Yrityksen tuotteet ovat laadukkaita ja pitkäikäisiä. Yritys on tehnyt investointeja digitalisaatioon sekä tuotannossa mm. uuteen laserleikkuriin, jotka molemmat edistävät raaka-aineiden käytön tehokkuutta. Yrityksellä on ollut suunnitelmia mm. tehdä kiinteistön energiatehokkuuden parantamiselle, lämmönohjausjärjestelmän kehittämiseksi sekä aurinkopaneelien hankkimiseksi, jotta olisi mahdollista tuottaa puhdasta sähköä omavaraisesti.

2 Yritysvastuu

Kestävä kehitys edellyttää, että yritykset pystyvät näkemään toimintansa ja sen vaikutukset osana laajempaa kokonaisuutta ja toimivat siten, ettei niiden liiketoiminta aiheuta haittaa ihmisille tai turmele luontoa. (Bärlund & Perko 2013, 10, 23.) Yritys toimii kestävästi, kun se kykenee kasvamaan, on tuottava, eikä aiheuta negatiivisia vaikutuksia luonnolle tai sosiaaliselle ympäristölle, ja osallistuu näiden hyvinvoinnin edistämiseen (Souto 2022, 808). Vuonna 1987 julkaistun Bruntlandin komission raportin mukaan kestävä kehitys tarkoittaa nykyhetken tarpeiden täyttämistä siten, ettei se vie tulevaisuuden sukupolville mahdollisuuksia omien tarpeidensa täyttämiseen. (Juutinen 2016, 24.)

Yritykset, jotka eivät noudata kestävä kehityksen periaatteita, voivat vaarantaa koko olemassaolonsa. Toisaalta kestävällä tavalla toimiminen tarjoaa arvokkaita mahdollisuuksia kannattavuudelle ja kasvulle. Tätä on mahdollista edesauttaa ennakoivilla ja reaktiivisilla ratkaisuilla. (Sustainable development in SMEs... 2022, 14.) Souton (2022, 805) mukaan kestävä kehitys on avaintekijä yrityksen kilpailukyvyllä selviytymiselle kasvulle ja tuottavuudelle, vaikkakin se on myös suuri haaste. Tullakseen edelläkävijäksi kestävä kehityksen saralla, yrityksen on ensin määriteltävä mitä kestävä kehitys on, kehitettävä sitä edistäviä prosesseja, mitattava kestävyys toteutumista ja lopulta yhdistettävä tämä kaikki taloudelliseen kannattavuuteen. Yrityksen yhteiskunnallinen asema ajaa rakentamaan luottamusta, houkuttelemaan ja säilyttämään työntekijöitä ja saavuttamaan hyväksynnän omalle toiminnalleen omassa yhteisössään. Yhteiskunnallisen asemansa kautta yritys sisällyttää kestävä kehityksen periaatteet osaksi jokapäiväistä toimintaa ja käytäntöä ja lopulta kääntää sen tulokseksi viivan alle. (Epstein, Buhovac, Elkington & Leonard 2014, 44.)

Eri sidosryhmät ovat aina olleet kiinnostuneita yritysten toiminnasta aiheutuvista sosiaalisista, ympäristöllisistä ja taloudellisista vaikutuksista, joiden on täytynyt pysyä lakien ja sääntelyn asettamissa rajoissa. Globalisaation myötä yritysten toimintaympäristö muuttuu voimakkaalla vauhdilla. Uudet sidosryhmät ja lait muuttavat sitä, kuinka yritysten tulee ottaa päätöksenteossaan huomioon sosiaaliset, ympäristölliset ja taloudelliset tekijät. (Dahlsrud 2006, 6.) Euroopan Parlamentti on 1.6.2023 antanut lehdistötiedotteen uudesta laista, joka tulee koskemaan yritysvastuuta. Sen mukaan kaikkien EU:ssa toimivien yritysten, joilla on yli 250 työntekijää ja joiden liikevaihto on yli 40 miljoonaa euroa, on tulevaisuudessa selvitettävä toimintansa kielteiset vaikutukset ihmisoikeuksiin ja ympäristöön sekä tarvittaessa estettävä tai lievennettävä niitä. Uudet velvoitteet ovat tulossa voimaan 3–4 vuoden kuluttua. (Uusi laki yritysvastuun laajentamisesta 2023.)

Akateemikot, konsultit ja tutkijat ovat käyneet aktiivista keskustelua inhimillisemmän, eettisemmän ja läpinäkyvämmän liiketoiminnan harjoittamisesta, jonka myötä on kehittynyt useita eri määritelmiä. He ovat luoneet, tukeneet tai kritisoineet aiheeseen liittyviä konsepteja kuten kestävä kehitys, yrityskansalaisuus, kestävä yrittäjyys, Triple Bottom Line, liiketoimintaetiikka ja yritysvastuu. (Van Marrewijk 2003, 1–2.) Muita yritysvastuuseen liittyviä termejä ovat mm. vastuullinen yritystoiminta, yhteiskuntavastuu ja kestävä kehityksen mukainen yritystoiminta (Harmaala & Jalilinoja 2012, 16–17). Yritysvastuuseen liittyvät lisäksi sellaiset termit kuin yritysten sosiaalinen suorituskyky, filantropia, yhteisöllinen osallistuminen, sidosryhmäteoria ja järjestelmien teoria. Kokonaisuutena näitä eri termejä voidaan kutsua yritysvastuun ekosysteemiksi. (Beal 2014, 15.)

Edellä mainituista termeistä yritysvastuu on merkittävä agenda sekä yritysmaailmassa että akateemisesta näkökulmasta katsottuna. Käsitteen keskeisistä näkökohdista ja sen määritelmästä tai käytöstä ei kuitenkaan ole päästy täydelliseen yhteisymmärrykseen. Tämän vuoksi yritysvastuulle asetetut tavoitteet ja muut toimenpiteet riippuvat tavoista, joilla käsite on kulloinkin määritelty. Eri määritelmät saattavat johtaa yritysvastuun eri osa-alueiden liialliseen korostumiseen ja asettavat sitä kautta yritysvastuun toteutumisen asteen eri yritysten välillä vaikeaksi vertailla. (Licandro, Vázquez-Burguete, Ortigueira & Correa 2023, 2.) Dahlsrud (2006, 1) näkee yritysvastuun yksiselitteisen määritelmän puuttumisen ongelmallisena, sillä se johtaa tilanteeseen, jossa ihmiset puhuvat yritysvastuusta eri tavoilla, joka puolestaan estää tuottavien sitoumuksien tekemistä. Tätä suurempi haaste kuitenkin on ymmärtää, miten yritysvastuu näyttäytyy sosiaalisesti eri yhteyksissä ja miten se otetaan huomioon liiketoimintastrategioita suunniteltaessa (Dahlsrud 2006, 6).

Van Marrewijkin (2003, 102) määritelmän mukaan yritysten kestävä toiminta ja yritysvastuu viittaavat yrityksen vapaaehtoisesti suorittamiin toimintoihin, jotka osoittavat sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien kysymysten sisällyttämisen liiketoimintaan ja vuorovaikutukseen sidosryhmien kanssa. Dahlsrudin (2006, 6) näkemys vapaaehtoisuuteen painottuvasta yritysvastuusta täydentää tätä lisäämällä, että vastuullisen yrityksen tulee ylittää toiminnassaan viranomaisvaatimusten määrittämä taso, joka on minimitaso yritysvastuulle. Myös McWilliams ja Siegel (2001, 117) tuovat yritysvastuun (Corporate Social Responsibility) määritelmässään esiin toimenpiteet, jotka omien etujen ja lakien noudattamisen lisäksi tuottavat jotain yhteiskunnallista hyvää.

Beal (2014, 4) puolestaan näkee yritysvastuun laajasti määriteltynä markkinatoimijoiden moraalisen ja käytännön velvollisuutena ottaa huomioon heidän toimiansa vaikutukset kollektiivisella tasolla ja mukauttaa toimintaansa siten, että vaikutukset vastaavat yhteiskunnan asettamia odotuksia. Moraaliin viittaa myös Licandron ym. (2023, 7) määritelmä, jonka mukaan yritysvastuu voidaan määritellä yritysten moraalisen velvollisuutena toimia asemansa ja vaikutusvaltansa edellyttämällä tavalla, sekä tapana toimia vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa tai johdon tuloshakuisena välineenä.

Yritykset voivat tulla vastuullisiksi tuomalla sosiaalisiin, ympäristöllisiin, eettisiin, asiakkaisiin ja ihmisoikeuksiin liittyvät huolensa osaksi liiketoimintastrategiaa ja -toimintoja lakien noudattamisen lisäksi. (Corporate sustainability and responsibility n.d.) Tällaiselle eri sidosryhmien kannalta myönteisiin seurauksiin johtavalle toiminnalle on olemassa erilaisia motiiveja, joihin vaikuttavat luontainen epäitsekkyys, lakien ja verojen määrittämät materiaaliset kannustimet ja sosiaaliset sekä itse-tuntoon liittyvät ajatukset. Nämä eri motiivit ovat toisistaan riippuvaisia. Prososiaalisen käyttäytymisen edistämiseksi sekä päättäjillä että yhteiskunnallisilla aktivisteilla on oltava hyvä ymmärrys näistä tekijöistä (Benabou & Tirole 2010, 15.) Feng, Wang ja Kreuze (2017, 107) puolestaan näkevät, että yritysvastuun tärkein päämäärä on vastata yrityksen eri sidosryhmien vaatimuksiin.

Yksi yritysvastuun rinnakaistermeistä on yritysten yhteiskuntavastuu. Sillä tarkoitetaan yritysten vapaaehtoista toimintaa, jolle ne vapaaehtoisesti yhdistävät sosiaalisiin ja ekologisiin aiheisiin liittyvät huolensa liiketoimintaan ja sidosryhmäyhteistyöhön. (Tiedonanto 52006DC0136 2006). Toinen yritysvastuun rinnakaistermi vastuullinen liiketoiminta asettaa odotuksen, että kaikki yritykset niiden oikeudellisesta asemasta, koosta, omistuksesta tai toimialasta riippumatta välttävät ja

käsittelevät toimintansa negatiivisia vaikutuksia edistään samalla kestäväää kehitystä niissä maissa, joissa ne toimivat. (Responsible Business Conduct, the new normal for a sustainable future n.d.)

Yritysvastuuseen liittyy vahvasti myös termi ESG, jonka käyttö on viime vuosina yleistynyt eri yhteyksissä. ESG:n on viitekehys tai kriteerit, joilla mitataan sijoituksen tai yrityksen kestävyyttä ja eettisiä vaikutuksia kolmen osa-alueen kautta. Nämä osa-alueet ovat ympäristö (Environment), yhteiskunta (Social) ja hallinto (Corporate Governance). Vaikka ESG mainitaankin usein sijoitustoiminnan yhteydessä, siihen liittyviä sidosryhmiä ovat myös asiakkaat, toimittajat ja työntekijät, jotka kaikki ovat yhä kiinnostuneempia siitä, kuinka kestäväää organisaation toiminta on. (Corporate sustainability and responsibility n.d.)

Sidosryhmien koostumukset ja odotukset ovat kuitenkin eri toimialoilla erilaisia. Lisäksi eri sidosryhmille suunnattujen vastuullisuustoimien vaikutukset taloudellisiin tuloksiin vaihtelevat toimialoja verrattaessa. Silti vastuullisella toiminnalla on merkittäviä myönteisiä vaikutuksia useimpien teollisuudenalojen yrityksiin. (Feng, Wang & Kreuze 2017, 106-107.) Erilaisuutta voi olla myös toimintaympäristöissä ja lähtökohdissa, jotka voivat johtaa yritysvastuun osa-alueiden sisällön ja sisällön muodostavien asioiden painoarvojen vaihteluun. Yritysvastuun perustana toimivat omaa toimintaa ohjaavat tarkoitus ja arvot. Näiden ohella merkittäviä lähtökohtia yritysvastuulle ovat myös strategia ja liiketoiminnan menestystekijät. Vastuullisen yritystoiminnan näkökulmien määrittelyssä keskiössä ovat puolestaan yrityksen arvoketju ja toimiala. (Niskala ym. 2019, 49–50.)

Yritysvastuuseen liittyvää kestäväää toimintaa kehitettäessä innovaatiot ovat pk-yrityksissä keskeisessä roolissa. Uusien ideoiden epäonnistumisaste on kuitenkin korkea, ja epäonnistumisten vaikutus on usein suuri johtuen rajallisista taloudellisista mahdollisuuksista ja muista resursseista. Näiden esteiden voittaminen on kuitenkin välttämätöntä, jotta pk-yritykset voivat kehittää kestävyttään. Tätä voivat tukea omistajien riittävä halu, innostus ja visiot. (Sustainable development in SMEs... 2022, 14.) Omistaja-johtajan innovaatiot, sekä visio ja sitoutuminen kestäväään kehitykseen vaikuttavat merkittävästi haasteisiin vastaamisessa (Souto 2022, 809).

Kokonaisuutena yritysvastuuta ei pidä ajatella yksittäisenä ideana tai konseptina, vaan pikemmin terminä, jonka alle yhdistyy monta eri näkökulmaa, jotka kuvaavat yrityksen ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Kestävyys ja tarkemmin yritysten kestävyys pohjautuvat YK:n kestäväää kehitystä

edistäviin toimenpiteisiin. (Beal 2014, 12.) Yritysten osalta kestävään kehitykseen liittyy merkittäviä parannuksia taloudelliseen, ympäristölliseen ja sosiaaliseen suorituskykyyn (Souto 2022, 817). Eri määritelmät yritysvastuulle eivät kuvaa optimaalista suorituskykyä tai kuinka eri osa-alueita tulisi painottaa päätöksenteossa. Ne kuitenkin kuvaavat prosesseja, joilla optimaalinen suorituskyky voidaan saavuttaa. (Dahlsrud 2006, 6.)

Usein yritysvastuuta tarkastellaan taloudelliseen, sosiaaliseen ja ympäristöön liittyviin osa-alueisiin jaoteltuna (Harmaala & Jallinoja 2012, 18; Niskala, Pajunen & Tarna-Mari 2019, 21). Dahlsrudin (2006, 6) mukaan sosiaaliset, ympäristölliset ja taloudelliset vaikutukset ovat erityyppisiä seurauksia liiketoiminnasta. Koska nämä kolme elementtiä muodostavat toisiinsa nähden riippuvuussuhteen, on niitä usein käytännössä vaikea erottaa toisistaan. (Niskala, Pajunen & Tarna-Mari 2019, 21.) Kestävämpään maailmaan siirryttäessä ei enää riitä, että painotetaan taloudellista suorituskykyä, vaan yritysten on asetettava enemmän painoarvoa myös yritysvastuun sosiaaliseen ja ympäristölliseen ulottuvuuteen (Sustainable development in SMEs... 2022, 14).

Tämän opinnäytetyön peruskäsitteitä ovat yritysvastuu ja ympäristövastuu, jotka kytkeytyvät tutkimuksessa pk-yritykseen ja sen johtamiseen. Käsitteistä yritysvastuu on yläkäsite, joka jakautuu tässä yleisesti käytettyjen määritelmien perusteella kolmeen eri osa-alueeseen: ympäristövastuuseen, sosiaaliseen vastuuseen ja taloudelliseen vastuuseen. Näistä osa-alueista tässä tutkimuksessa keskiössä on ympäristövastuu (engl. environmental responsibility), joka on yritysvastuun alakäsite. Ympäristövastuuta on tutkimuksessa tarkasteltu liiketaloustieteen näkökulmasta pk-yrityksen ja ympäristöjohtamisen kontekstissa. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan edellä mainittuja kolme yritysvastuun osa-aluetta tarkemmin.

Taulukko 1. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä

Määritelmä	Määritelmä (engl.)
Yritysvastuu	Corporate (social) responsibility
Ympäristövastuu	Environmental responsibility
Pienet ja keskisuuret yritykset	Small and medium sized enterprises
Ympäristöjohtaminen	Environmental leadership

2.1 Sosiaalinen vastuu

Yritysvastuun osa-alueista sosiaalinen vastuu kohdistuu ihmisiin, joihin yrityksen toimet vaikuttavat, kuten henkilöstöön. Sosiaalinen vastuullisuus kattaa mm. henkilöstön hyvinvoinnista ja kehittämisestä ja työturvallisuudesta huolehtimisen, sekä osaamisen kehittämisen yli lainsäädännön ja työehtosopimusten asettamien vaatimusten. Lisäksi sosiaaliseen vastuuseen kuuluvat vastuulliset toimintatavat irtisanomistilanteissa, ihmisoikeuksien kunnioittaminen, tuotevastuu ja kuluttajansuojakysymykset sekä hyvät toimintatavat. (Harmaala & Jallinoja 2012, 20; Niskala ym. 2019, 21.)

Sosiaalinen vastuu voidaan jakaa kahteen kategoriaan. Välittömän vastuuseen kuuluu esim. oma henkilöstö ja välilliseen vastuuseen puolestaan toimittajaketjun muiden yritysten työolosuhteet, kumppaneiden ja alihankkijoiden henkilöstö sekä raaka-aineiden tuottajat. Yhteiskunnallisesti yrityksillä on vastuuta lisäksi työllistämisen edistäjänä ja työpaikkojen vähenemisen seurausten minimoinnissa. (Harmaala & Jallinoja 2012, 20; Niskala ym. 2019, 21.)

Asiakkaita kohtaan yritykset ovat vastuussa tuoteturvallisuudesta ja kuluttajansuojasta. Yritysvastuuseen kuuluu lisäksi avoin vuoropuhelu eri sidosryhmien kanssa sekä hyvien toimintatapojen ja yhteistyön edistäminen. Sosiaalisesti vastuullinen yritystoiminta tulee esille esimerkiksi henkilöstöpolitiikassa, koulutuspolitiikassa, laadunvalvonnassa, sopimuspolitiikassa, viestinnässä sekä yrityksen johtamis- ja ohjauskeinoissa. Lisäksi yrityksen toiminta voi vaikuttaa merkittävästi toiminta-alueen asukkaiden elämään ympäristöön liittyvien vaikutusten kuten melun ja liikenteen kautta. (Harmaala & Jallinoja 2012, 21.)

Sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyy oikeudellisia normeja, joiden vaatimusten täyttämistä yrityksiltä edellytetään aktiivista toimintaa. Keskeisin sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyvä säädös on työturvallisuuslaki. Työturvallisuuslain tarkoituksena on tehdä työympäristöstä ja työolosuhteista parempia, ehkäistä ja torjua työtapaturmien sekä ammattitautien aiheutumista. Lisäksi työturvallisuuslailla pyritään ennaltaehkäisemään muita työntekijöille työstä ja työympäristöstä aiheutuvia terveyshaittoja. Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki edellyttävät työnantajayritysten edistävän toiminnassaan yhdenvertaisuutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. Muita sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyviä lakeja ovat esimerkiksi kuluttajaturvallisuuslaki ja elintarvikelaki. (Vanhala 2022, 55–56.)

2.2 Taloudellinen vastuu

Taloudelliseen vastuuseen kuuluvat liiketoiminnan kannattavuus ja yrityksen toiminnasta saatavan taloudellisen lisäarvon jakautuminen yrityksen ja sen eri sidosryhmien kesken (Niskala ym. 2019, 21). Kannattavuus on perusedellytys, jotta yrityksellä on mahdollisuus tuottaa taloudellista hyvinvointia yhteiskunnalle ja toimia vastuullisesti (Harmaala & Jallinoja 2012, 18).

Yrityksen kilpailukyky ja taloudellinen suorituskyky ovat edellytyksiä yritysvastuun toteutumiselle. Yritysvastuuseen kuuluu, että yritys on toimintakykyinen pitkällä aikavälillä. Päätöksenteossa on otettava huomioon, pyritäänkö maksimoimaan tulos lyhyellä aikavälillä vai investoidaanko ympäristöä ja työntekijöiden hyvinvointia edistäviin asioihin, jotka alkavat mahdollisesti tuottaa vasta vuosien päästä. Tavoiteltaessa kestävään kehitykseen perustuvaa toimintaa asioita on mahdollista tarkastella myös tulevien sukupolvien perspektiivistä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 18.)

Osaksi yritysten taloudellista vastuuta mielletään usein kuuluvan keinot, joilla yritys edistää ympärillään olevan yhteiskunnan hyvinvointia. Ostojen, hankintojen ja yhteiskuntahankkeiden kautta on mahdollista vaikuttaa merkittävästi oman alueen taloudellisiin toimintaedellytyksiin ja kilpailukykyyn. Taloudellisesti vastuullisesti toimiva yritys luo taloudellista hyvinvointia tasapuolisesti omassa toimintaympäristössään. (Harmaala & Jallinoja 2012, 19.) Tärkeä tapa yrityksen taloudellisen vastuullisuuden toteutumiselle on verojen maksamisen kautta rahoittaa yhteiskunnan toimintoja (Vanhala 2022, 57).

Taloudellisen vastuun toimintatapoja määritellään mm hallintoperiaatteiden, riskienhallinnan, sijoitussuunnitelmien, luotto-, hinnoittelu- ja ostopolitiikan sekä sisäpiiriohjeistuksen kautta (Harmaala & Jallinoja 2012, 20). Yrityksen hallinnolla tarkoitetaan yrityksen rakenteellisia toimintatapoja ja sen yleistä hallinnointi- ja ohjausjärjestelmää. Hallintoon liittyvien asioiden lähtökohtana on yhteisösääntely, kuten esimerkiksi osakeyhtiölaki, jota täydentää itsesääntely. Tärkeä osa yrityksen hallinnon velvoitteita on raportointi ja sen järjestäminen, joka samalla auttaa sidosryhmiä ymmärtämään yrityksen toimintaa. Keskeisenä veloitteena raportoinnissa on kirjanpitolaki. Muita taloudelliseen vastuuseen liittyviä lakeja ovat esim. kuluttajansuojalaki, kauppalaki, yhteistoimintalaki ja tilaajavastuulaki. (Vanhala 2022, 57–60.)

2.3 Ympäristövastuu

Resurssit ja energia eivät ole rajattomia, mikäli niitä käytetään nykyisellä tavalla. Niitä tulisi käyttää tasapainossa luonnon tarjoamien mahdollisuuksien ja rajojen kanssa. Tällä hetkellä kriittisiä luonnonvaroja käytetään liikaa ja energian tuottaminen sekä kulutus kuormittavat liikaa maapalloa ja sen ilmakehää. Nykyinen maailmantaloutta ohjaava ajattelu vaatii uusiutumista, sillä tarvitsemme taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kehittävää ajattelua ja toimintaa, jossa otetaan moraaliset näkökulmat esiin. (Aaltonen 2019, 33, 39.)

Muuttuvassa maailmantaloudessa, jossa internet ja uutisointi tuovat esille liiketoimintatapoja joka puolelta maailmaa, yrityksiä arvioidaan aiempaa useammin niiden ympäristöön liittyvien toimenpiteiden kautta. Liikekumppanit ja asiakkaat haluavat tietää tarkemmin millainen yritys on. He haluavat toimia sellaisten yritysten kanssa, joihin voi luottaa. Tällainen liiketoimintatapojen läpinäkyvyys tarkoittaa, että yritysvastuu ei ole enää ylellisyyttä vaan vaatimus. (Mazurkiewicz 2004, 7.) Pelkkä ympäristönormien ja -määräysten noudattaminen ei kuitenkaan riitä, vaan organisaatiot on saatava laajentamaan ympäristövastuullisuuttaan, jotta ilmastonmuutoksen torjuminen olisi mahdollista (Ramya & Baral 2021, 719).

Ympäristöhaasteiden nujertamiseksi energian käytön vähentäminen, raaka-aineiden käytön minimointi sekä päästöjen ja jätteiden kertymisen rajoittaminen ovat tärkeimpiä asioita, joita yritykset voivat tehdä. Edelläkävijäyritysten voivat hyvillä käytännöillään muiden toimintatapojen muutokselle. (Mazurkiewicz 2004, 9–10.) Yritykset voivat esimerkiksi päättää vähentää saastepäästöjään miellyttääkseen asiakkaitaan. Tällainen ympäristövastuullisuuden alkulähteille sijoittuva käyttäytyminen liittyy siis ihmisten mieltymyksiin ympäristöä kohtaan, ja yleisemmin heidän halukkuuteensa maksaa näiden vaatimusten tyydyttämisestä. Tämä voi johtaa siihen, että he kuluttavat vihreitä tuotteita, lahjoittavat vihreille yhdistyksille, sijoittavat sosiaalisesti vastuullisiin rahastoihin tai boikotoivat suuria saastuttajia. (Croson, Treich 2014, 342.)

Ympäristövastuulla ilmaistaan yritys vastuun ympäristöön liittyvää osa-aluetta ja sillä on siten selkeä yhteys yritys vastuuseen. Ympäristövastuullisuus voidaan nähdä yritys vastuuseen ja sen ympäristöulottuvuuteen liittyvänä kestävästä kehityksenä. Se voidaan tiivistää liiketoiminnan vastuuksi ottaa huomioon liiketoiminnan ympäristövaikutukset sekä pitkän aikavälin ympäristöön liittyvät

tarpeet siten, ettei tulevien sukupolvien kestävä kehitys vaarannu. (Bisschop 2010, 350–351.) Ympäristökeskeisesti toteutettu yritysvastuu keskittyy yrityksen pyrkimyksiin mitata ympäristöjalanjälkeään ja lieventää kielteisiä ympäristövaikutuksia, kuten ottaa käyttöön prosesseja ja käytäntöjä, jotka ovat energiatehokkaampia ja tuottavat vähemmän saasteita (Feng, Wang & Kreuze 2017, 112). Ympäristö-, ilmasto ja energiaoikeudellinen sääntely vaikuttavat yritys vastuun sisältöön ja tavoitteisiin merkittävästi. Sääntelyssä tapahtuvat muutokset ja ympäristötavoitteiden jatkuva kiristyminen vaikuttavat toimintaympäristöön ja vaativat kykyä tunnistaa muutosten merkitys omalle liiketoiminnalle. Ympäristöön liittyvään yritys vastuuseen kuuluu sitoutuminen kestävä kehityksen tavoitteeseen ja sen periaatteisiin. (Kumpula 2022, 217).

Yrityksen ympäristövastuullisuus on monimutkainen ja moniulotteinen asia, jonka tyydyttävä määrittäminen on vaikeaa (Vogel 2006, 110, Bisschop 2010, 359). Ympäristövastuu kattaa yrityksen käytännöt luonnonvarojen hallinnasta ja käytöstä jätteiden syntymiseen ja hävittämiseen, kierrätykseen, ympäristöystävällisten tuotteiden markkinointiin sekä saastumisen ehkäisyn ja torjunnan (Vogel 2006, 110). Ramya ja Baral (2021, 720) määrittelevät ympäristövastuullisuudeksi kaikki päätökset, toimintatavat ja hankkeet, jotka organisaatio tekee vapaaehtoisesti tai pakotettuna.

Harmaalan ja Jallinojan (2012, 22) mukaan ympäristövastuullisuus on yrityksen pyrkimystä toimia ympäristöä ajatellen parhaalla käytettävissä olevalla tavalla. Ympäristövastuuseen liittyviä keskeisiä kysymyksiä ovat luonnonvarojen käyttäminen tehokkaasti ja säästävällisesti, vesistöjen, ilmakehän ja maaperän suojeleminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, ilmastonmuutoksen torjuminen sekä tuotteiden niiden kokoelinkaarensa aikana aiheuttamien ympäristöön liittyvien vaikutusten ja toiminnan arvoketjun vastuun kantaminen (Niskala ym. 2019, 21).

Ympäristövastuu tarkoittaa velvollisuutta korvata yrityksen toiminnoista, tuotteista ja tiloista aiheutuvat ympäristövaikutukset, huolehtia jätteiden ja päästöjen eliminoinnista, hyödyntää resursseja mahdollisimman tehokkaasti ja tuottavasti, sekä välttää käytäntöjä, joilla saattaa olla haitallinen vaikutus tulevien sukupolvien mahdollisuuksiin hyödyntää maapallon resursseja.

(Mazurkiewicz 2004, 2.) Yritysten ympäristövastuu edellyttää, että yritykset kantavat vastuuta luonnonympäristön ylläpitämisestä tai parantamisesta. Ympäristövastuu tarkoittaa velvoitteita kuten puhtaampi tuotanto, resurssien järkevä käyttö, saastepäästöjen vähentäminen, pitkälle viety

kierrätys, sekä aktiivinen osallistuminen luonnonsuojeluun ja osallistuminen saastumisen torjuntaan. (Zhang, Zhang & Li 2013, 983–984.) Ympäristövastuullinen yritys ei aiheuta haittaa ympäristölle ja osoittaa vahvaa ympäristöystävällisyyttä (Cai & He 2014, 617).

Ympäristövastuullisten liiketoimintakäytäntöjen käyttöönotto voi avata yrittäjille lisämahdollisuuksia. Kestävään liiketoimintaan siirtyminen tarjoaa lukuisia markkinarakoja, joita yrittäjät ja yritykset voivat löytää ja hyödyntää. Tällaisia ovat mm. uusien tuotteiden ja palvelujen kehittäminen, nykyisen yritystoiminnan tehokkuuden parantaminen, uudet markkinointitavat sekä olemassa olevien liiketoimintamallien ja -käytäntöjen muuttaminen. (Schaper, 2010, 11.) Yritykset ovat löytäneet konkreettista arvoa ja kilpailuetua myös tekemällä ympäristöystävällisiä aloitteita liittyen esimerkiksi saastuttamisen ennaltaehkäisyyn, energiatehokkuuteen, ympäristöystävälliseen suunnitteluun, toimitusketjun hallintaan ja tuotannon ekologisuuteen. (Mazurkiewicz 2004, 8.) Vogel (2006, 110–111) on tuonut samoja asioita esille mainitsemalla tehokkaamman resurssien (etenkin energian) käytön ja uusien tuotteiden luomiseen liittyvät toimet mahdollisuutena pienentää kuluja ja avata uusia markkinoita.

Yritysvastuuseen liittyvät ympäristöasiat kuten saasteet ja päästöt ovat edelleen tärkeitä huomioitavia seikkoja. Ne korostuvat etenkin ilmastonmuutoksen hillitsemisen eteen tehtävässä työssä. Lisämerkitystä asialle ovat antaneet päästörajoitukset ja niihin liittyvä päästökauppa. Jätteen osalta yritysten on panostettava etenkin ns. vaarallisten jätteen oikeanlaiseen hävittämiseen. Yleisesti jätemäärän pienentämisellä voidaan parantaa materiaalitehokkuutta ja sitä kautta myös kustannustehokkuutta. Kiertotalous puolestaan mahdollistaa uudenlaisia liiketoimintamahdollisuuksia. Yhden yrityksen sivutuotteet ja jätteet voivat olla toiselle yritykselle kelvollisia raaka-aineita. Joistain raaka-aineista on tulossa maailmassa pulaa, joka voi johtaa yritysten kasvun hidastumiseen tai pysähtymiseen, mikäli materiaalitehokkuutta ei pystytä parantamaan, tai kehittämään uusia korvaavia materiaaleja (Juutinen 2016, 197–198.)

Oikeudellisesta näkökulmasta useat säädökset rajoittavat yritystoiminnan ympäristöön kohdistuvia haittavaikutuksia. Ympäristönsuojelulain nojalla yrityksen on ehkäistävä ympäristön pilaantumista ja minimoitava päästöjen syntyminen. Lisäksi se edellyttää, että yritys on ymmärtää sen toiminnasta ympäristölle aiheutuvat vaikutukset riskit ja niiden hallinnan sekä mahdollisuudet vähentää haitallisia vaikutuksia. Jätelaki velvoittaa yrityksiä huolellisuuteen toiminnastaan ja sen

tuotteista syntyvistä jätteistä, niiden vaikutuksista ympäristöön ja ihmisten terveyteen, sekä jätehuollosta. Jätelakia seuraa ns. tuottajavastuu, jonka perusteella tuotteen tuottajan on lähtökohtaisesti järjestettävä markkinoille saattamiensa tuotteiden jätehuolto. Muita yritysten ympäristövastuullisuuteen liittyviä lakeja ovat kemikaalilaki, metsälaki, vesilaki sekä maankäyttö- ja rakennuslaki. (Vanhala 2022, 53–55.)

Ympäristövastuullisuuden parantamiseksi yrityksen on käytettävä sertifioitua ympäristöjohtamisjärjestelmää tai yrityksen on oltava vahvasti vastuullinen ja ympäristövastuun tulee olla integroitu yrityksen tekemiseen. Parannusten tapahtuminen edellyttää sekä rakennetta että käytäntöjä. Vahva vastuullisuus tarjoaa rakenteen, ja ympäristövastuun sisällyttäminen ydinliiketoimintaan edustaa käytäntöä. Ympäristövastuullisuutta voidaan lähestyä yrityksen koon mukaan eri tavoin. Listattujen monikansallisten yritysten tavassa noudatetaan järjestelmiä ja standardeja. Osuuskuntien ja perheomisteisten yritysten tapa puolestaan sisältää yrityksen mukaan räätälöityjä lähestymistapoja yritysten yhteiskuntavastuuseen. (Halme, Rintamäki, Knudsen, Lankoski & Kuisma 2020, 1184, 1204.) On kuitenkin kyseenalaista, kuka määrittelee ja arvioi ympäristövastuullisuutta. Mikäli ryhmä yrityksiä asettaa omat kriteerinsä ympäristövastuullisuudelle ja sen mittaamiselle, vaikutukset muilla aloilla, muissa väestöryhmissä tai ekosysteemeissä eivät välttämättä vastaa asetettuihin kriteereihin. (Croson & Treich 2014, 345.)

Koska jotkin parannukset yritysten ympäristötehokkuudessa ovat kasvattaneet kustannuksia vain vähän, tai ovat jopa osoittautuneet kustannustehokkaiksi tai kannattaviksi, monet yritykset ovat nostaneet oman ympäristövastuullisuutensa normaalin vaatimustason yläpuolelle. Nämä yritykset ovat ottaneet suuremman vastuun tuottamiensa, ostamiensa ja myymiensä tuotteiden ympäristövaikutuksista. (Vogel 2006, 111.)

Taulukko 2. Ympäristövastuun ja ympäristövastuullisuuden määritelmiä.

Termi	Määritelmä	Tutkija
Ympäristövastuullisuus	Ympäristövastuullisuus voidaan nähdä yritysvastuuseen ja sen ympäristöulottuvuuteen liittyvänä kestävästä kehityksenä. Se voidaan tiivistää liiketoiminnan vastuuksi ottaa huomioon liiketoiminnan ympäristövaikutukset sekä pitkän aikavälin ympäristöön	Bisschop 2010, 350-351

	liittyvät tarpeet siten, ettei tulevien sukupolvien kestävä kehitys vaarannu.	
Ympäristö- vastuullisuus	Ympäristövastuullisuus on yrityksen pyrkimystä toimia ympäristöä ajatellen parhaalla käytettävissä olevalla tavalla.	Harmaala & Jallinoja 2012, 22
Ympäristö- vastuu	Ympäristövastuu kattaa yrityksen käytännöt luonnonvarojen hallinnasta ja käytöstä jätteiden syntymiseen ja hävittämiseen, kiertäykseen, ympäristöystävällisten tuotteiden markkinointiin sekä saastumisen ehkäisyyn ja torjuntaan.	Vogel 2006, 110
Ympäristö- vastuu	Ympäristövastuu tarkoittaa velvollisuutta korvata yrityksen toiminnosta, tuotteista ja tiloista aiheutuvat ympäristövaikutukset, huolehtia jätteiden ja päästöjen eliminoinnista, hyödyntää resursseja mahdollisimman tehokkaasti ja tuottavasti, sekä välttää käytäntöjä, joilla saattaa olla haitallinen vaikutus tulevien sukupolvien mahdollisuuksiin hyödyntää maapallon resursseja.	Mazurkiewicz, 2004, 2

Taulukosta 2 voidaan havaita, että ympäristövastuu ja ympäristövastuullisuus ovat hyvin samankaltaisia termejä, jotka molemmat liittyvät ympäristönsuojeluun ja kestäväan kehitykseen. Sekä ympäristövastuun että ympäristövastuullisuuden yleisimmin englannin kielessä käytetty vastine on ”environmental responsibility”, jonka seurauksena englanninkielistä lähdeaineistoa käytettäessä on täytynyt tulkita, kummasta suomenkielisestä vastineesta on ollut kyse. Tässä opinnäytetyössä käsitteitä on tulkittu siten, että ympäristövastuullisuus on laajempi käsite, jolla viitataan siihen kokonaisuuteen, kuinka organisaatio ottaa ympäristöasiat huomioon omassa päätöksenteossään. Ympäristövastuulla puolestaan viitataan käytännön toimiin ja velvoitteisiin, joita organisaatiot tekevät ympäristön suojelemiseksi.

Ympäristövastuu on tutkimuksen kannalta keskeinen määritelmä, mutta tässä opinnäytetyössä merkittävässä osassa on ympäristövastuullisuus, sillä tutkimuksen tarkoituksena on löytää vastauksia laajempiin kokonaisuuksiin, kuten tutkimuskysymyksissä on esitetty.

2.3.1 Ympäristövastuullisuuden johtaminen

Suomi on tehnyt päätöksen olla hiilineutraali ja fossiilivapaa yhteiskunta vuonna 2035. EU:n ilmastolain myötä nettonollatavoitteesta on tullut jäsenvaltioita juridisesti sitova velvoite. Yritysten omistajien, hallitusten ja johdon kannattaakin pohtia mitkä ovat näiden tekijöiden vaikutukset heidän omalle yritystoiminnalleen. On syytä miettiä, miten ilmastopolitiikka ja lainsäädäntö muuttavat omaa sekä asiakkaiden ja heidän asiakkaiden toimialoja ja liiketoimintaa. Lisäksi on hyvä pyrkiä ymmärtämään teknologian, trendien ja kuluttajakäyttäytymisen muutosta sekä niiden vaikutusta yhteistyökumppaneihin ja heidän liiketoimintoihinsa. (Perko & Bärlund 2022, 44.)

Licandro ym. (2023, 10) määrittelevät tutkimuksessaan yritysvastuun johtamisfilosofiana, jonka mukaan yritysten johdon on pyrittävä minimoimaan toimintansa negatiiviset vaikutukset sidosryhmiin, ympäristöön ja muuhun yhteiskuntaan, sekä tuottamaan niille positiivisia vaikutuksia. Johtaakseen yritystä vastuullisesti johtajien on kartoitettava yrityksen toiminnan vaikutuksia, arvioitava niitä ja suunniteltava strategioita negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi ja positiivisten vaikutusten lisäämiseksi. Johtamisfilosofiaksi määriteltynä yritysvastuu asettaa yritysvastuun johtamisen organisaatioissa etusijalle. Yritysvastuu ei ole pelkästään operatiivinen asia vaan ennen kaikkea strateginen tekijä. (Licandro ym. 2023, 14.) Strategisessa yritysvastuussa omaksutaan yhteiskunnallisesti vastuullinen asenne, jonka avulla vahvistetaan omaa markkina-asemaa ja kasvatetaan voittoja pitkällä aikavälillä (Benabou & Tirole 2010,10).

Kestävällä kehityksellä ja sen aiheuttamilla haasteilla on merkittävä rooli johtajien ja päättäjien asialistalla. Uusien ratkaisujen ja mallien löytämiseksi on käytettävä luovuutta. Johtajien on kyettävä integroimaan luovuus osaksi taloudellisten, ympäristöllisten ja sosiaalisten vaikutuksiin liittyvien haasteiden ratkaisemista. Tällä tavoin integroituna luovuus ja kestävyys suuntautunut innovaatio mahdollistavat pk-yrityksille tyypillisten kestävä kehityksen haasteiden kuten resurssien puutteen voittamisen (Souto 2022, 821.) Vaikka kestävästä kehityksestä on tullut monille yrityksille tärkeä asia, ne kamppailevat usein organisaation kestävä kehityksen suunnittelun periaatteiden ymmärtämisen sekä omiin rakenteisiinsa ja toimitusketjuihin sisällyttämisen kanssa. Yritysten tuleekin ottaa kestävyys liittyvä suunnittelu vakavasti, sillä se kaksinkertaistaa organisaation mahdollisuudet hyötyä kestävä kehityksen toiminnastaan. (Gutterman 2021, 28.) Kestävään kehitykseen liittyvien liiketoimintamallien innovointi voikin toimia kulmakivenä, joka auttaa rakentamaan kestävään kehitykseen perustuvia liiketoimintamalleja (Souto 2022, 819).

Yritysten sosiaalinen vastuu ja yritysten kestäväan kehitykseen liittyvät aloitteet ovat tehokkaita, kun yritysten yhteiskuntavastuun periaatteet on sisällytetty yritysten hallinto- ja johtamisprosesseihin ja organisaatiokulttuuriin. Vastuullisuuden hallinta alkaa ylhäältä organisaation hallituksesta, jota ohjaavat lisääntynyt sääntely ja sidosryhmien odotukset yritysvastuulle. Ylimmän johdon on kyettävä vastaamaan ennakoivasti liiketoimintaan ja yhteiskuntaan liittyviin vakaviin haasteisiin, joita syntyy, mikäli tärkeitä ympäristö- ja sosiaalikesymyksiä laiminlyödään. Johtamisessa on otettava huomioon kaikkien sidosryhmien tarpeet mukaan lukien omistajat, työntekijät, ympäristö, asiakkaat, toimitusketju, toimintayhteisö ja liikekumppanit. Mahdollistaakseen kestävä kehitystä edistävän toiminnan yritysten on tehtävä jatkuvaa työtä sellaisen organisaatiokulttuurin eteen, jonka kaikki jäsenet jakavat samat näkemykset ja arvot taloudellisen, ympäristöllisen, ja sosiaalisen vastuun tasapainosta. (Gutterman 2021, 13.) Maksimoidakseen yrityksen suorituskyvyn yritysvastuun avulla johtajien on tulkittava yritysvastuun ja taloudellisen suorituskyvyn välistä yhteyttä oman teollisuudenalansa näkökulmasta. Johtajien on tunnistettava mitkä yritysvastuun käytännöt ovat tärkeitä oman yrityksen suorituskyvylle. Näitä tunnistettuja käytäntöä on edistettävä, ja niistä on tiedotettava sidosryhmille. Koska eri yritysvastuun käytännöt tuottavat eri toimialoilla erilaista taloudellista tuottoa, on johtajien kiinnitettävä huomiota resurssien suuntaamiseen viisaasti. Erityisen suuri merkitys resurssien suuntaamisella on toimittaessa tiukoissa budjettiraameissa. Yritysten olisikin hyvä pohtia jokaista yritysvastuun osa-aluetta osana yrityksen kokonaisstrategiaa. (Feng, Wang & Kreuze 2017, 126-127.)

Ympäristöasioiden hallintaprosessin suunnitteluvaihe alkaa yleensä alustavalla tarkastelulla tai perustutkimuksella organisaation nykyisestä asemasta ja käytännöistä. Tarkastelu keskittyy yleensä yrityksen nykyiseen toimintaan ja sen ympäristövaikutuksiin, olemassa olevaan tietoon ja käytäntöihin sekä olemassa olevan lainsäädännön ja sääntelyn asettamiin vaatimuksiin, sekä ratkaistaviin ongelmiin ja rakenteellisiin osatekijöihin, jotka voivat muodostaa perustan tulevalle ympäristöasioiden hallinnalle. Näiden tietojen perusteella organisaatiolla on paremmat mahdollisuudet kehittää ympäristövastuullisuuttaan ja asettaa siihen liittyviä kehittämistavoitteita. (Worthington 2013, 177.) Organisaatiosuunnittelua ja kestäväan kehityksen linjauksia tehtäessä tulisi ensimmäisenä keskittyä kestäväan kehityksen strategian ja siihen liittyvien tavoitteiden ja painopisteiden kehittämiseen (Gutterman 2021, 29).

Yritysten toiminnan ympäristöön kohdistuvien vaikutusten vähentämiseen on olemassa erilaisia strategioita. Suurimmassa osassa pieniä tai keskisuuria yrityksiä, joissa yrityksen omistus ja päivittäinen johtaminen ovat yleensä samoissa käsissä, jako yritys- ja liiketoimintatason strategioiden laadintaan on käytännössä itsestäänselvyys. Erityisesti tämä toteutuu silloin, kun yrityksellä on vain yksi toimipaikka ja se tuottaa yhtä tuotetta tai palvelua. Suuremmissa yrityksissä yritysten ympäristöstrategiat muotoillaan hallituksen tasolla, ja niihin sisältyy merkittäviä päätöksiä yritysten toiminnan suunnasta ja laajuudesta, visiosta, resurssien jakamisesta, tuotevalikoimasta ja koko organisaation tai sen osien tavoitteista. Käytännössä yrityksen ympäristötavoitteet ajoittuvat usein pidemmälle aikavälille, ovat kunnianhimoisia ja ne liittyvät läheisesti yrityksen tavoitteisiin voittoa tekevänä organisaationa. (Worthington 2013, 169.)

Jotta kestävän kehityksen strategia olisi tehokas ja menestyksellinen, sen on oltava samassa linjassa yrityksen rakenteen, osaamisen ja kulttuurin kanssa. Strategioiden tulisi perustua kokonaisnäkemykseen yhtiöstä ja sitoumuksiin, jotka toimivat strategioiden perustana ja yhdistävät kaikki liiketoimintayksiköt toimimaan yhdessä kohti yhteistä päämäärää. Sitoumuksia tulisi toteuttaa yrityksen käytäntöjen, kestävään kehitykseen liittyvien toimintatapojen ja työntekijöiltä tulevien aloitteiden yhdistelmällä. Yritysten tulisi sulauttaa kestävä kehitys organisaatioihinsa monialaisten tiimien, selkeiden tavoitteiden ja keskeisten tulosindikaattoreiden avulla. (Guterman 2021, 29.) Kestävän kehityksen integrointi yrityksen kaikkiin toimintoihin ja näkökulmiin on kriittinen vaatimus, joka vaatii useiden prosessien ja toimintojen uudelleenjärjestelyä (Souto 2022, 821).

Graaflandin ja Van de Venin (2006, 111) mukaan yritysvastuu on yritysten moraalista velvollisuutta yhteiskuntaa kohtaan. Tällöin kyseessä on sisäinen moraalinen motiivi, joka johtaa vahvempaan yritysvastuullisuuteen sitoutumiseen kuin ulkoinen strateginen motiivi, jossa yritysvastuu edistää pitkällä aikavälillä yrityksen taloudellista menestystä. Tämä pätee erityisesti työntekijäsuhteiden eettisiin näkökulmiin ja keinoihin, joilla yritysvastuu integroidaan osaksi yritystä. Asiakassuhteiden osalta strategiset ja moraaliset suhteet ovat yhtä tärkeitä. Tavarantoimittajien, kilpailijoiden ja yhteiskunnan kannalta johdon strategisella ja moraalisella näkemyksellä ei ole merkittävää vaikutusta yritysvastuuseen ja sen toteutumiseen. Grimstadin, Glavee-Geon ja Fjørtoftin (2020, 563) tutkimus tukee tätä näkemystä esittämällä, että sisäinen motivaatio edistää yritysvastuuta enem-

män kuin ulkoinen motivaatio. Heidän mukaansa kuitenkin sisäisen motivaation vaikutus yritysvastuuseen on riippuvainen ulkoisesta motivaatiosta ja molemmat motivaation muodot tehostavat toisiaan ristiin.

Johtajia motivoivat yritysvastuulliseen toimintaan sekä sisäiset että ulkoiset tekijät. Yritysvastuuseen sitoutumisessa kuitenkin sisäisellä motivaatiolla on suurempi painoarvo. Koska yritysvastuun toteutuminen liittyy enemmän moraaliseen sitoutumiseen kuin tuottojen maksimointiin, on oltava varovainen yritysvastuun taloudellisten hyötyjen korostamisessa. Taloudellisten tuottojen korostaminen saattaa silloin ajaa sisäisten moraalisten motiivien edelle. Jos johtajat saavat luontaista hyötyä toimimalla epäitsekkäästi tai elämällä säädyllisesti, korvauksen saaminen tällaisesta toiminnasta vähentäisi sitä. (Graafland & Van de Ven 2006, 120–121.) Vastuullisen omistajuuden puuttuessa vahva ulkoinen paine ja virallisen ympäristöjohtamisjärjestelmän käyttö voivat parantaa yrityksen ympäristönsuojelun tasoa (Halme ym. 2020, 1202).

YMPÄRISTÖJOHTAMISJÄRJESTELMÄT

Ympäristövastuullisuuden johtamisjärjestelmän tulisi antaa organisaatiolle mahdollisuus saavuttaa ympäristöasioille asettamansa tavoitteet ja tarjota keino mukauttaa järjestelmää ja/tai käytäntöjä tarpeen mukaan. Tämä edellyttää, että päätöksentekijät kiinnittävät huomiota muun muassa sopivimpaan organisaatorakenteeseen, yksilöiden rooliin ja vastuuseen, koulutustarpeisiin, päätöksentekoprosessin suunnitteluun, dokumentointiin, raportointiin ja uudelleentarkasteluun (Worthington 2013, 175.) Ohjausjärjestelmien suunnittelun ja kehittämisen kautta organisaatiot ottavat huomioon sidosryhmien vaatimukset asianmukaisella tavalla (Johnstone 2022, 1088).

ISO 14001 on tunnettu kansainvälinen standardi, joka sopii työkaluksi, kun halutaan rakentaa, ylläpitää ja kehittää organisaation ympäristöasioiden johtamisjärjestelmää. Standardi korostaa johdon vastuuta ympäristöön liittyvissä asioissa ja vaatii niiden yhdistämistä yhdeksi osaksi organisaation strategiaa. ISO 14001 avulla voidaan määritellä resurssit, prosessit ja menetelmät, joiden kautta organisaatio sitoutuu ympäristönsuojeluun, ympäristövelvoitteiden noudattamiseen ja parantamaan ympäristönsuojelunsa tasoa. Yleisesti standardi soveltuu kaikenkokoisille organisaatioille eri toimialoilla. ISO 14001 -standardin kaltaisen toiminnan on todettu vievän eteenpäin monia YK:n

kestävän kehityksen mukaisen ohjelman tavoitteita, kuten vihreä energia, kestävä teollisuus, vastuullinen kuluttaminen ja ilmastoteot. ISO 14001 -ympäristöjärjestelmä rakentuu kuudelle periaatteelle, jotka ovat: (1) strateginen suunnittelu, (2) johtajuus, (3) ympäristönsuojelu, (4) elinkaarirajattelu, (5) ulkoistetut prosessit ja (6) viestintä. (Ympäristöjohtamisen standardisarja ISO 14000 2021, 6–9.) ISO 14001 sopii kaiken tyyppisille ja kokoisille organisaatioille. Standardi vaatii, että yritys ottaa huomioon sen toiminnalle olennaiset ympäristöön liikkuvat tekijät kuten ilmansaasteet, vesi- ja viemärikysymykset, jätehuollon, maaperän saastumisen, ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja siihen sopeutumisen sekä luonnonvarojen käytön ja tehokkuuden. Ympäristönhallintajärjestelmä on mahdollista ottaa käyttöön omana järjestelmänään, mutta usein se liitetään olemassa olevaan johtamisjärjestelmään. (Gutterman 2021,89).

ISO 14001 sertifikaatin hankkiminen on tuotantoa harjoittavalle yritykselle konkreettinen toimenpide, jolla otetaan ympäristöasioiden johtamisjärjestelmä käyttöön. Sertifikaatin saaminen on mahdollista, mikäli yritys on ottanut käyttöön ympäristöasioiden johtamisjärjestelmän, joka täyttää sertifikaatin asettamat vaatimukset. Järjestelmän käyttöönotolla on havaittu olevan merkittävä positiivinen vaikutus tuotantokustannuksiin, raaka-ainekustannuksiin, voitonjakoon, markkina-arvoon ja myynnin lisääntymiseen. (Widiatami, Pitaloka, Nurkhin 2022, 1, 6.) ISO 14001 sertifiointiin riittää sisäinen auditointi, mutta ulkoisen auditoinnin suorittamista pidetään yleisesti tärkeimpänä ISO 14001 -standardin noudattamisen indikaattorina. Vuosittainen ulkoinen auditointi nähdään tyyppisesti pääasiallisena valvontamekanismina, joka pitää ympäristöjärjestelmän toimivana. Ulkoisella auditoinnilla on lisäksi symbolinen merkitys, sillä se osoittaa asiakkaille yrityksen toimivan luotettavasti (Johnstone 2022, 1091).

ISO 14001 -standardin mukaisesta toiminnasta on yritykselle useita etuja jo ilman akkreditoidun sertifiointiprosessin läpikäymistä. Sertifiointin hakemisen on kuitenkin todettu olevan erinomainen tapa vakuuttaa yrityksen sidosryhmät siitä, että standardeja toteutetaan oikein. Sertifiointin hakeminen voi olla yritykselle tarpeen myös sääntelyn tai sopimusvaatimusten täyttämiseksi. (Gutterman 2021, 90.) ISO 14001 -sertifiointin saavuttaminen tuottaa yritykselle kilpailuetua sekä lisää yrityksen arvoa. Sidosryhmät suosivat yrityksiä, joilla on ympäristöjohtamisen järjestelmä käytössään. Sidosryhmistä asiakkaat asettavat ympäristönsuojelua edistävät yritykset usein etusijalle. Näin ollen ympäristöasioiden johtamisjärjestelmän käyttäminen ei siis ole hyödyllistä ainoastaan

ympäristön näkökulmasta vaan se hyödyttää myös organisaatiota. (Widiatami, Pitaloka, Nurkhin 2022, 1, 6.)

ISO 14001 -ympäristöjärjestelmän auditointia suoritettaessa auditoijat arvioivat yritysten todellista ympäristövastuullisuutta, jotta eri prosesseja voitaisiin kehittää. Erityisesti auditoinneissa käydään läpi ympäristöön liittyvän toiminnan mittaamista ja arviointia tavoitteiden mittaamisen kautta. Lisäksi käydään läpi tavoitteiden asettamisen taustalla olevia syitä ja niiden saavuttamiseksi suunniteltuja toimenpiteitä. Auditoijat käyttävät näitä tavoitteita arvioidessaan onko yritys ympäristöön liittyvässä toiminnassaan jatkuvassa kehittymisen tilassa. (Johnstone 2022, 1092.)

ISO 14001 -standardia jonkin verran vaativampi ympäristöjärjestelmä EMAS perustuu EU:n asetukseen ja se koostuu ISO 14001 -standardin mukaisesta ympäristöjärjestelmästä ja ympäristöraportista. ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän ja EMAS-järjestelmän vaatimusten välillä ei ole kovin suuri. EMAS-rekisteröintiä haettaessa organisaatiolla ei myöskään tarvitse olla sertifioitua ISO 14001 -ympäristöjärjestelmää. EMAS-asetuksessa vaatimukset ovat ISO 14001 -standardia tarkempia järjestelmän kattavuudelle, ympäristölainsäädännön noudattamiselle, ympäristönäkökohtien määrittelylle, henkilöstön osallistumiselle, toimittajille ja alihankkijoille sekä sisäisten auditointien taajuudelle ja ympäristönsuojelun tason parantamiselle. (EMAS-järjestelmä ja sen toteuttaminen 2023.) Tällä hetkellä (tilanne 21.3.2023) ainoastaan kuudella suomalaisella organisaatiolla on voimassa oleva EMAS-rekisteröinti (EMAS-rekisteröidyt organisaatiot 2023).

Jotkin yritykset ovat soveltaneet muita standardeja, joita voidaan pitää symbolisina suorituskyyvyn määritelmänä sen sijaan, että ne aidosti täyttäisivät pk-yrityksille räätälöidyn ISO14001-standardin ehdot (Johnstone 2022, 1097).

2.3.2 Ympäristövastuullisuuden mittaaminen ja raportointi

Jotta voidaan tietää, parantavatko kestävään kehitykseen ja yritysvastuuseen liittyvät aloitteet ja niihin liittyvät sitoumukset todella yrityksen suorituskyykyä, tarvitaan raportointi- ja varmennusmenettelyitä, jotka ovat tärkeitä työkaluja muutoksen mittaamiseen ja niistä viestimiseen yrityksen sidosryhmille (Gutterman 2021, 154). Arvioidakseen todellista etenemistään kohti kestävää kehitystä yritysten on arvioitava erikseen taloudellista, ympäristöllistä ja sosiaalista suorituskyykyään, sillä yhteenlaskettu arviointi saattaa johtaa harhaanjohtaviin tuloksiin (Souto 2022, 817).

Vastuullisuusraportissa kerrotaan millaiset lähtökohdat ovat olleet vastuullisuustyölle ja mitkä ovat olleet tavoitteet sekä kerrotaan niiden saavuttamisesta. Niissä voidaan myös katsoa tulevaisuuteen ja arvioida esimerkiksi megatrendien vaikutusta liiketoimintaan. Raportin tärkein osa ovat määrälliset mittarit, aikaan sidotut tavoitteet ja konkreettiset tulokset. Hyvällä raportoinnilla voidaan tuottaa lisäarvoa yrityksen johtamiseen ja liiketoiminnan tarpeisiin. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 48.) Yhtiöiden vastuullisuusraportoinnin laajuuteen vaikuttavat yrityksen koko, vastuullisuuden nykyinen taso ja painoarvo, lain asettamat ehdot, vastuullisuuteen kohdistetut taloudelliset ja inhimilliset voimavarat, sekä kuinka paljon yritykset haluavat ja pystyvät sisällyttämään kestävyysindikaattoreita perinteiseen taloudelliseen raportointiinsa. Raportointisuunnitelmia laadittaessa on hyödyllistä tutkia vastaavien yritysten tekemiä ja julkaisemia raportteja. (Guterman 2021, 154–159.)

Raportoinnin osalta Euroopan Unionin lainsäädäntö edellyttää, että suuret yritykset ja listatut yritykset (listattuja mikroyrityksiä lukuun ottamatta) julkaisevat tietoa riskeistään, jotka ovat sosiaalisia tai ympäristöön liittyviä. Niiden on myös julkaistava tietoa em. tekijöihin liittyvistä mahdollisuuksista ja toiminnan ihmisille ja ympäristölle aiheuttamista seurauksista. Tämä mahdollistaa eri sidosryhmille yritysten kestävä kehityksen toiminnan arvioimisen. 5.1.2023 Euroopan Unionin alueella tuli voimaan uusi direktiivi yrityksen kestävä kehityksen raportoinnista (CSRD). Niiden yritysten, joita CSRD koskee, tulee raportoida kestävään kehitykseen liittyvistä tekijöistä vuodesta 2024 alkaen eurooppalaisen kestävä kehityksen standardien (ESRS) mukaan. (Corporate sustainability reporting n.d.) Pienille ja keskisuurille yrityksille muuttunut lainsäädäntö ei suoranaisesti tuo uusia raportointivaatimuksia. Se saattaa kuitenkin johtaa vastuullisuusraporttien kyselyihin asiakkailta, pankeilta, sijoittajilta ja muilta sidosryhmiltä. EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group) on tämän vuoksi kehittämässä yksinkertaisempia vapaaehtoisuuteen perustuvia raportointistandardeja pk-yrityksille. (Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards 2023.)

Ympäristöraporttien hyväksynnän ulkoistaminen vähentää yritysjohton mahdollisuuksia käyttää raportteja hallintavälineenä, jolla käännetään huomio pois todellisesta ympäristönsuojelun tasosta. Hyväksynnän ulkoistaminen myös lisää kestävyysraporttien lukijoiden luottamusta annettun tiedon uskottavuuteen. Luotettavan tiedon toimittaminen osoittaa, että yritykset toimivat hyväk-

syttävän arvojärjestelmän rajoissa. Tämä auttaa yrityksiä säilyttämään hyväksyttävyytensä ja varmistamaan olemassaolonsa. Suomalaiset yritykset, jotka toimivat ympäristövastuullisesti ovat usein hyväksyttäneet kestävyysraporttinsa ulkopuolisilla toimijoilla (Dutta 2021, 1412.) Useat eri organisaatiot, kuten Global Reporting Initiative (GRI) ovat kehittäneet erilaisia raportointiohjeita, jotka määrittävät kuinka yritysten tulisi raportoida yritysvastuullisuudestaan (Beal 2014, 14).

Yleisesti eniten käytetty raportointimalli on GRI:n kehittämä kansainvälinen vastuullisuusraportoinnin ohjeistus, jonka tavoitteena on toimia organisaatioiden vastuullisuusraportoinnin yleisenä viitekehyksenä. GRI-ohjeistoa on kehitetty vuodesta 1997 alkaen ja tällä hetkellä voimassa oleva ohjeisto on vuonna 2016 julkaistu GRI Standards. Sen eri standardit tuovat yrityksille enemmän valinnanvapautta omaan raportointiinsa. GRI painottaa, että yritysten tulisi raportoinnissaan keskittyä kaikkein olennaisimpiin asioihin. Standardi on kehitetty erityisesti suurten, globaalien yritysten vastuullisuusraportoinnin tueksi, ja saattaa siten olla pienemmille yrityksille liian raskas. Sitä voi kuitenkin soveltaa yrityksen tarpeiden mukaan joko täsmällisesti tai osittain. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 49.) Euroopan komissio on tehnyt yhteistyötä Global Reporting Initiativen kanssa, jotta GRI ja aiemmin mainittu ESRS olisivat keskenään mahdollisimman yhteensopivia (Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards 2023).

Toinen raportointimalli on SASB-standardin mukainen raportointi. SASB on yhdysvaltalaisen voittoa tavoittelemattoman Sustainability Accounting Standards Boardin julkistama kestävyysraportoinnin standardi. SASB-standardin mukainen raportointi on kehitetty erityisesti sijoittajille suunnattua raportointia ja viestintää varten. Standardi sisältää viisi kestävyysteemaa, jotka ovat luonnonvarat, inhimillinen ja sosiaalinen pääoma, kestävät liiketoimintamallit ja tuoteinnovaatiot sekä hyvä johtaminen ja hallintotapa. Teemojen alla on 26 eri kestävyteen liittyvää kysymystä, jotka vaihtelevat eri toimialojen kesken. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 50–51.)

Vastuullisuusraportointi voidaan myös tuoda osaksi tavanomaista vuosiraportointia integroidulla raportointimallilla. Sen kautta vastuullisuus voidaan tuoda lähemmäksi liiketoimintaa sekä strategista ajattelua sekä kääntää katse myös tulevaisuuteen. Integroidun raportoinnin tavoite on muodostaa parempi kokonaiskuva yrityksen arvonluonnista ja toimia organisaation ensisijaisena julkisena raporttina. Integroituun raportointiin sisältyy kuusi eri pääomaluokkaa: taloudellinen,

valmistettu, aineeton, inhimillinen, sosiaalinen ja luonnonvarat. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 51; Harmaala & Jallinoja 2012, 21–22.)

TCFD on finanssimarkkinoiden vakauden valvontaryhmän FSB:n perustama työryhmä, jonka tavoitteena on saada yritykset raportoimaan ilmastoon liittyvistä riskeistään ja mahdollisuuksistaan. TCFD odottaa yrityksiltä tietoja ilmastonmuutokseen liittyvien riskien huomioimisesta hallinnossaan, strategiassaan ja riskienhallinnassaan, sekä miten ne mittaavat ja arvioivat niihin liittyviä tavoitteita (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 52). Noin 4000 organisaatiota ympäri maailman kannattaa organisaation suosituksia (tilanne lokakuussa 2023). Yrityksille suositusten kannattaminen tarkoittaa sitoutumista TCFD:n suositusten toteuttamiseen omassa toiminnassaan. (Support the TCFD 2023.)

CDP tarjoaa yrityksille ja muille organisaatioille globaalin järjestelmän oleellisten ympäristötietojensa mittaamiseen, raportointiin ja jakamiseen. CDP on kansainvälinen voittoa tavoittelematon yritys, jonka tavoitteena on motivoida yrityksiä julkaisemaan tietoja toimintansa vaikutuksista ympäristöön ja luonnonvaroihin sekä toimimaan haitallisten vaikutusten vähentämiseksi. CDP on erityisesti sijoittajien arvostama ilmasto- ja ympäristöindeksi. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 52–53.)

Tavoitteiden saavuttamista ja tuloksista raportointi on tärkeää, sillä se mahdollistaa toimintojen jatkuvan kehittämisen. Seurantaan tarvittavien tunnuslukujen ja mittaustulosten on oltava saatavilla ajallaan ja oikeassa muodossa esitettynä. Yritysvastuuraportti julkaistaan kerran vuodessa, mutta monia tietoja tarvitaan useammin seurannan ja johtamisen mahdollistamiseksi. Erityisesti asiat, joista on tehty vuositavoitteita edellyttävät tiiviimpää seuranta (Juutinen, 2016, 238–239.)

Hiilijalanjälki

Hiilijalanjälki on ympäristövastuulliseen toimintaan kuuluva tekijä, jolla yritykset mittaavat päästöjensä suuruutta. Hiilijalanjäljen ja sen lähteiden määrittäminen yrityksessä on yksi mahdollisuus ympäristövastuullisuustoimien kehittämisen ja kohdentamisen tarkoituksenmukaisiin kohteisiin. Hiilijalanjäljellä mitataan tietyn väestön, järjestelmän tai toiminnan hiilidioksidi- ja metaanipäästöjen kokonaismäärää, kun otetaan huomioon kaikki merkitykselliset lähteet, hiilinielut ja päästöjen talteenotto määritellylle väestölle, järjestelmälle tai toiminnalle määritetyn ajanjakson aikana. (Wright, Kemp & Williams 2011, 70.)

Hiili on runsaasti saatavilla oleva alkuaine, josta useat järjestelmät ja toiminnot ovat riippuvaisia. Hiili on myös ensisijainen fossiilisen energian lähde. Ihmiskunta on matkalla kohti maailmanlaajuista hiilikriisiä käyttämällä merkittävästi liikaa hiiltä, joka on johtanut kohtuuttomiin hiilidioksidipäästöihin. Historiallisesti katsottuna hiiltä esiintyi luontaisesti suuria määriä maaperässä. Nyt se on siirtynyt ilmakehään, jossa se on väärässä paikassa. (Busch & Shrivastava 2011, 6.) Hiilidioksidipäästöjä ei voida enää käsitellä yrityksissä organisaation ulkopuolisena tekijänä. On yritysten omien etujen mukaista laatia strategia hiilidioksidipäästöjen rajoittamiselle ja ymmärtää sen kilpailulliset vaikutukset. Yritysten päästöihin liittyvä strategia voi keskittyä eri näkökulmiin, kuten tarvittavien tuotantopanosten (energia) vaihtamiseen, tuotantojärjestelmän optimointiin (toiminoista, tuotannosta, logistiikasta aiheutuvat kasvihuonekaasupäästöt) tai tuotteiden hiilitehokkuuteen. Hiili- ja ilmastostrategian toteuttaminen minkä tahansa edellä mainitun näkökulman kautta tarjoaa runsaasti vaihtoehtoja potentiaaliselle kilpailuedulle. (Busch & Shrivastava 2017, 25.)

Yleensä yritysten hiilineutraalisuustavoitteet koskevat omasta toiminnasta ja ostoenergian tuotannosta aiheutuvia päästöjä, koska niihin yritys voi vaikuttaa omalla toiminnallaan (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 117). Yritykset, jotka pyrkivät nettonollapäästöihin, käyvät koko toimintansa läpi, ja pyrkivät löytämään kohteita, joissa energia- ja materiaalitehokkuutta voidaan parantaa sekä päästöjä vähentää (Perko & Bärlund 2022, 35). Epäsuoria päästöjä koskevat päästövähennystavoitteet kannattaa asettaa yhteistyössä alihankkijoiden ja tavarantoimittajien kanssa, koska tavoitteiden saavuttaminen edellyttää toimia myös yrityksen sidosryhmiltä (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 117).

Eri toimialoilla merkittävimmät hiilidioksidipäästöjen vähennykset voidaan saavuttaa joko arvoketjun alkupään (toimittajat) tai loppupään (asiakkaat) prosesseissa. Merkittävimmät säästökohteet voivat löytyä myös yrityksen sisäisistä prosesseista. Siksi on tärkeää ensimmäisenä tarkastella koko arvoketjua mahdollisena päästöjen vähentämisen lähteenä ja vasta tämän jälkeen tehdä päätöksiä siitä, mihin arvoketjun osiin vähennykset kannattaa ensisijaisesti kohdentaa. (Busch & Shrivastava 2011, 149.)

Hiilidioksidipäästöjen rajoittamisessa organisaation johto voi suunnata keskittymisensä eri kohdealueisiin. Yritykseen ulkopuolelta tuleviin kohteisiin keskityttäessä pyritään säästämään energiaa, kierrättämään materiaaleja ja välttämään vaarallisten sekä vähissä olevien materiaalien käyttöä.

Tässä strategiassa voidaan pyrkiä korvaamaan hiilidioksidia sisältäviä materiaaleja ja vähentämään hiilidioksidipäästöjä toimitusketjussa. Metallinjalostukseen keskittyvissä yrityksissä tuotantoketjun alkupään prosessit tarjoavat yleensä merkittävimmän mahdollisuuden hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen. Yrityksen sisäisiin asioihin keskityttäessä pyritään parantamaan tuotannon tehokkuutta ja ehkäisemään saastumista. Yrityksestä ulospäin suuntautuviin kohteisiin keskityttäessä keskitytään ympäristöystävällisiin tuotteisiin ja pakkauksiin. (Busch & Shrivastava 2011, 149.)

Hiilijalanjäljen laskenta

Hiilijalanjälkilaskenta mahdollistaa yrityksen ympäristövastuuseen liittyvien toimenpiteiden vaikuttavuuden tarkistamisen ja asetettujen tavoitteiden toteutumisen seuraamisen (Heinilä n.d.). Se on prosessi, joka tulee tehdä organisaatiossa säännöllisesti. Prosessin osalta on päätettävä laskennan päivitystiheydestä, vuosikelloon asettumisesta ja laskentatulosten hyödyntämisestä. Laskennalle tulee määrittää vastuuhenkilö, ja päättää ketkä muut henkilöt osallistuvat laskentaan. Lisäksi on mietittävä, tarvitaanko tulevaisuudessa tarkempia tietoja, ja päivitetäänkö aiempia laskelmia takautuvasti, mikäli niihin liittyen saadaan tarkempaa tietoa. (Hiilijalanjäljen laskentaohjeet 2019, 16.)

Tavoitteena hiilijalanjäljen laskemisessa on selvittää organisaation toiminnasta suoraan sekä välillisesti aiheutuvat kasvihuonepäästöt. Laskennan kautta voidaan tunnistaa oman toiminnan kannalta merkittävimmät päästöt aiheuttavat tekijät ja toiminnot sekä löytää toimenpiteitä, joilla yritys voi vähentää aiheuttamia päästöjä. (Hiilijalanjäljen laskentaohjeet 2019, 2.) Hiilijalanjäljen laskentaan on olemassa useita valmiita työkaluja. Eri työkaluilla tehtävät laskelmat saattavat poiketa toisistaan eivätkä siten ole välttämättä suoraan vertailukelpoisia. GHG Protocol Corporate Standard on puolueeton laskenta- ja raportointimenetelmä, johon useat muut kasvihuonepäästöjen raportointimenetelmät pohjautuvat (The Greenhouse Gas Protocol 2004, 4). Heinilä (n.d.) pitää GHG-standardia yhtenä keskeisimmistä standardeista hiilijalanjäljen laskentaan.

Hiilijalanjäljen laskentaa tehtäessä voidaan käyttää erilaisia lähestymistapoja. Kasvihuonepäästöjä voidaan rajata kuuluvaksi eri organisaatioille sen perusteella, mitkä toiminnot kuuluvat organisaation omistukseen tai sen perusteella mitkä toiminnot kuuluvat organisaation hallintaan. Mikäli ra-

portoiva organisaatio omistaa kokonaan kaikki toimintonsa, ovat organisaatorajat samat riippumatta valitusta lähestymistavasta. Yhteistä toimintaa omaavilla yrityksillä päästölaskelman tulokset voivat vaihdella riippuen siitä kumpi lähestymistapa on käytössä. Tapauksissa, joissa kahdella tai useammalla yrityksellä on yhteistä omistusta tai hallintaa ja ne käyttävät eri lähestymistapoja, on mahdollisuus, että päästöt lasketaan molempien yritysten hiilijalanjälkilaskelmaan. Tällä ei ole merkitystä vapaaehtoisessa raportoinnissa, mutta sitä tulee välttää etenkin päästökaupassa ja viranomaisten pakollisissa raportointiohjelmissä. (The Greenhouse Gas Protocol, 2004, 17–20.)

GHG-protokollan mukaista kasviuonekaasujen laskentaa ja raportointia varten on määritelty kolme luokkaa (scope). Yrityksen oman toiminnan aiheuttamia päästöjä kutsutaan Scope 1- päästöiksi ja ne aiheutuvat yrityksen omistuksessa tai hallinnassa olevasta lähteistä. Scope 2 – päästöt ovat oman toiminnan ulkopuolisia ja niihin lasketaan yrityksen käyttämästä sähköstä aiheutuneet kasviuonepäästöt. Scope 2 -päästöjä voidaan vähentää suosimalla hankinnoissa uusiutuvaa tai päästötöntä energiaa. Yritykset voivat vähentää Scope 2 -päästöjä myös investoimalla energiatehokkaaseen teknologiaan. Kaikista kunnianhimoisimmat yritykset ottavat laskentaansa mukaan Scope 3- päästöt, jotka aiheutuvat yrityksen toiminnasta ja sen arvoketjun osista, vaikka ne eivät olekaan sen suorassa omistuksessa tai hallinnassa. Tällaisia voivat olla mm. ostettujen materiaalien tuotanto ja kuljetuksiin liittyvät toiminnot. (Perko & Bärlund 2022, 35; The Greenhouse Gas Protocol, 2004, 25–27.)

Organisaation on aina laskettava ja raportoitava vähintään luokkiin Scope 1 ja Scope 2 kuuluvat päästöt. GHG-protokollan mukaan lisäksi laskentaan on otettava mukaan olennaisimmat päästölähteet kategoriasta Scope 3. Lähtötietojen saatavuus saattaa olla haastavaa erityisesti Scope 3- kategorian päästöjen laskennassa. Puuttuvista tiedoista voidaan tällöin tehdä arvio, jonka kautta voidaan luoda kokonaiskuva kunkin päästölähteen merkityksestä. Epäolennaiset kohteet voidaan perustellusti rajata laskennan ulkopuolelle. (Hiilijalanjäljen laskentatyökalu 2019, 9.) Heinilän (n.d.) mukaan puuttuvia tietoja voidaan arvion sijaan korvata myös vastaavien päästölähteiden tietoihin perustuvilla oletuksilla.

Vaikka GHG-Protokollan laskentaperusteet ovatkin yleisesti hyväksytyjä ja tarkoitettuja todenmukaiseen ja reiluun raportointiin GHG-päästöistä (The Greenhouse Gas Protocol, 2004, 6) voidaan yritysten sen mukaisesti antamia tietoja pitää Kasperzakin, Kureljusicin, Reischin ja Thiesin (2023,

12–13) tutkimuksen mukaan tulkinnanvaraisina. Heidän tutkimuksensa mukaan yritysten raportointitapojen tulisi olla yhteneviä, jotta ne olisivat keskenään vertailukelpoisia. Erilaiset laskentatavat johtavat erilaisiin tuloksiin, ja lisäksi yritykset saattavat muuttaa laskentatapojaan, joka poistaa vertailukelpoisuuden eri vuosien raporttien välillä.

Kasvihuonepäästöjen laskenta ja raportointi kehittyvät jatkuvasti. Laskennan tulisi aina kuitenkin perustua tiettyihin periaatteisiin. Määriteltävien päästöjen tulee heijastaa asianmukaisesti raportoivan organisaation päästöjä ja palvella päätöksentekoa. Laskelmaan valittujen kasvihuonekaasujen kaikki päästölähteet on laskettava, ja mahdollisista poikkeuksista tulee raportoida. Laskentametodien tulee säilyä samanlaisina, jotta laskelmia voidaan vertailla jatkossa. Mahdolliset muutokset datassa ja laskentakohteissa tulee dokumentoida läpinäkyvästi. Kaikkia laskelmaan liittyviä kysymyksiä pitää käsitellä asiallisesti ja johdonmukaisesti. Epävarmuustekijät tulee minimoida ja kasvihuonepäästöt pitää raportoida mahdollisimman tarkasti. (The Greenhouse Gas Protocol 2004, 7.)

Hiilijalanjälkeen perustuvaa kilpailuetua rakennettaessa hiilijalanjäljen ja liiketoiminnan eri vaiheiden yhteyden ymmärtäminen on hyvä ensimmäinen askel. Tämän yhteyden ymmärtämisen jälkeen seuraa oman hiilijalanjäljen pienentäminen, päästöoikeuksien hankkiminen ja/tai hiilitehokkuuden integrointi tuotesuunnitteluun ja tuotantojärjestelmiin. (Busch & Shrivastava 2017, 31.)

Hiilikädenjälki

Hiilikädenjälki viittaa positiivisiin ilmastovaikutuksiin, joita yritys voi toiminnallaan saavuttaa. Hiilikädenjäljen suuruus viittaa kahden erilaisen ratkaisun väliseen eroon. Se ei kuitenkaan tarkoita samaa asiaa kuin oman hiilijalanjäljen pienentäminen. Sen sijaan hiilikädenjälki perustuu siihen, kuinka yritys vaikuttaa muiden aiheuttaman hiilijalanjäljen pienentämiseen. Hiilikädenjälkeä syntyy, kun tuotetaan vähemmän hiilijalanjälkeä aiheuttavia ratkaisuja. Hiilikädenjäljellä saavutettavilla positiivisilla vaikutuksilla ei varsinaisesti ole ylärajaa. (Pajula, Vatanen, Behm, Grönman, Lakanen, Kasurinen & Soukka 2021, 11–12.)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimusmenetelmä

Aiemmin kappaleessa 1.1 määriteltiin tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Tutkimusongelman ja -kysymysten määrittelyn jälkeen valitaan tutkimusote. Tutkimusote määräytyy tutkimusongelman ja sen luonteen perusteella. Oikeilla menetelmillä voidaan kerätä oikeanlainen aineisto ongelman ratkaisemiseksi. Tutkimusote voi olla joko kvalitatiivinen tutkimus tai kvantitatiivinen tutkimus. (Kananen 2019, 25.) Tässä opinnäytetyössä on käytetty tutkimusotteena kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, joka rakentuu tutkimuskysymyksiensä kannalta merkityksellisestä teoriaosuudesta, puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin perustuvasta empiirisestä osasta ja opinnäytetyön tekijän omasta ajattelusta ja päättelystä.

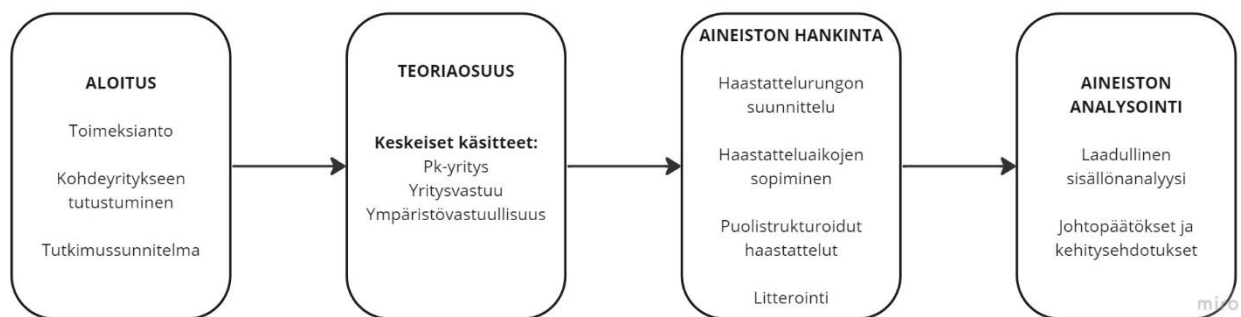
Laadullisiksi menetelmiksi laskettavista tutkimusmenetelmistä ja niiden määritelmistä on paljon erimielisyyttä. Yksi tapa määritellä eri tutkimustyyppisiä on jaotella ne sen mukaan, minkä tyyppisiä analyysejä tutkimuksessa tehdään. Tämän ajattelutavan mukaan tilastollisia analyysejä sisältävät tutkimukset eivät ole laadullisia tutkimuksia (Rubin 2021, 14–17). Tuomen ja Sarajärven (2018, 73) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on jonkin ilmiön tai tapahtuman kuvaaminen, toiminnan ymmärtäminen tai teoreettisen tulkinnan antaminen tietyille ilmiölle. Tässä tutkimuksessa on pyritty ymmärtämään ja kuvaamaan kohdeyrityksen ympäristövastuullisuuden johtamisen nykytilaa, joka tukee laadullisen tutkimuksen valintaa tutkimusotteeksi.

Laadulliset tutkimusmenetelmät ovat empiirinen lähestymistapa tutkimuksen tekemiseen. Ne sisältävät paljon tietojen keräämistä ja analysointia, joka on laajasti yleistettävissä teoreettisten käsitteiden ja mekanismien avulla. Niiden avulla voidaan sekä tuottaa teoriaa, että testata teoriaa. Enimmäkseen laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan sanoja, mutta joskus myös numeroita. (Rubin 2021, 29.) Tässä laadullisessa tutkimuksessa on tutkittu ainoastaan sanoja ja ilmaisuja.

Useimmin käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista kerätty informaatio. Näistä menetelmistä on mahdollista hyödyntää yhtä tai useampia tutkittavan ongelman ja käytössä olevien resurssien mukaan. Oleellista on, että henkilöt, joilta tietoa hankitaan, tuntevat tutkittavan ilmiön tai omaavat siitä kokemusta. Tiedonantajien valinnan tulee siksi olla tarkoin mietittyä ja tarkoituksenmukaista. (Tuomi

& Sarajärvi 2018, 62, 73.) Tässä opinnäytetyössä aineistoa on kerätty haastattelemalla kohdeyrityksessä johtavassa asemassa olevia henkilöitä. Sisällönanalyysin kautta ilmiölle on tutkimuksessa luotu teoreettinen tulkinta.

Laadulliseen tutkimukseen kohdistuu jonkin verran kritiikkiä. Rubinin (2021, 236) mukaan yksi syy laadulliseen tutkimukseen kohdistuvalle skeptisyydelle on tulosten rikkaus, joka saa epäilemään voiko jotain niin hyvää olla edes olemassa. Laadulliset menetelmät antavat mahdollisuuden tehdä asioita, joita on vaikea saavuttaa määrällisellä lähestymistavalla. Toisaalta laadullista tutkimusta on mahdotonta toistaa juuri samanlaisena, eikä kahdesta laadullisesta tutkimuksesta koskaan saada täysin samoja tuloksia. Laadullisen tutkimuksen onkin tarkoitus olla konseptiltaan tai teoreettisesti yleistettävissä. Vaikka tarkat yksityiskohdat toistettavassa tutkimuksessa saattavat vaihdella, käsitteelliset ja teoreettiset tulokset ovat oletettavasti samanlaisia. (Rubin 2021, 238.)

Kuvio 2. Tutkimuksen vaiheet.

Kuviossa 2 on esitetty pääpiirteittäin tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheet. Tutkimus lähti liikkeelle kohdeyrityksen toimeksiannosta, jonka JAMK välitti tutkimuksen tekijälle. Ennen varsinaisen tutkimuksen suorittamista tutustuttiin kohdeyritykseen ja sen antamaan toimeksiantoon. Näiden jälkeen luotiin alustava tutkimussuunnitelma ja ensimmäinen versio tutkimuskysymyksistä. Seuraavassa vaiheessa kirjoitettiin tutkimuksen teoriaosuus, jota vielä täydennettiin sekä aineiston hankintavaiheessa, että aineistoa analysoitaessa.

Rubinin (2021, 252) mukaan on ymmärrettävä, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimuskysymys voi muuttua, eikä lopullinen kysymys ole aina selvillä ennen tietojen keräämistä. Tutkimuskysymykset tarkentuivatkin useaan kertaan opinnäytetyön edetessä ja saivat lopullisen muotonsa

vasta aineiston analyysin yhteydessä. Voidaankin todeta, että tutkimus ei edennyt suoraviivaisesti vaiheesta toiseen (vrt. Kuvio 2), vaan aiempiin vaiheisiin palattiin tutkimuksen edetessä tietojen täydentämistä ja tarkentamista varten. Aineiston hankinnan ja analysoinnin vaiheita on kuvattu tarkemmin seuraavissa luvuissa.

3.2 Aineiston keruu ja kuvaus

Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin tekemällä puolistrukturoituja haastatteluja. Puolistrukturoitu haastattelu sisältää etukäteen laaditun listan kysymyksistä, mutta haastateltavan vastaukset ohjaavat haastattelua siten, että haastattelija voi kysyä vastauksiin perustuvia jatkokysymyksiä tai esittää kysymykset ennakoidusta poikkeavassa järjestyksessä (Rubin 2021, 16). Haastattelut suoritettiin elokuussa 2023 osittain kohdeyrityksen tiloissa ja osittain Teamsin välityksellä. Haastattelu sopi parhaiten aineistonkeruun menetelmäksi, sillä tarkoituksena oli saada tietää, mitä ihmiset ajattelevat, ja saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta. Haastattelu sopi menetelmänä tämän tutkimuksen suorittamiseen myös joustavuutensa vuoksi, sillä se antoi haastattelijalle mahdollisuuden kysymysten toistamiseen, väärinkäsitysten oikaisemiseen, sanamuotojen täsmentämiseen ja vuoropuheluun haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–85.) Kysymysten toistamisen mahdollisuus oli erityisen tärkeää yhdessä Teamsin kautta suoritetussa haastattelussa, jossa oli ajoittaisia yhteysongelmia.

Tutkimusjoukon valintaan on olemassa useita erilaisia tapoja. Tutkittavaksi voidaan valita esimerkiksi joukko ihmisiä, paikkoja tai dokumentteja. Tutkimusjoukon hyödyllisyys tutkimukselle riippuu lopulta tutkimuskysymyksestä ja valitun joukon ominaisuuksista. (Rubin 2021, 140). Tässä tutkimuksessa haastateltavaksi valittiin yrityksestä seitsemän henkilöä, joilla oletettiin olevan tietoa yrityksen ympäristövastuullisuuden nykytilasta, sekä konkreettinen mahdollisuus vaikuttaa sen kehittämiseen. Valituista henkilöistä kuusi on mukana yrityksen päivittäisessä toiminnassa ja yksi henkilö on hallituksen jäsen.

Haastatteluja varten muodostettiin teemahaastattelurunko, jota käytettiin haastatteluiden tukena. Haastattelukysymykset lähetettiin haastateltaville etukäteen tutustuttaviksi sähköpostitse. Tämä antoi heille mahdollisuuden tutustua haastattelun aiheeseen, niiden teemoihin ja kysymyksiin ennakkoon. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina, jotka etenivät kol-

men etukäteen valitun teeman mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–87.) Tällä pyrittiin saamaan tutkittavien ääni kuuluville sen sijaan että haastattelu olisi keskittynyt haastattelijan näkökulmaan. Opinnäytetyön tekijä toimi haastattelijana ja aineiston kerääjänä.

Teemahaastatteluissa on tarkoituksena löytää vastauksia, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuksen tarkoitukselle. Ennalta valitut haastatteluteemat perustuivat tutkimuksen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64.) Haastattelurungon teemoiksi valittiin (1) ympäristövastuullisuuden nykytila, (2) ympäristövastuullisuuden johtaminen ja (3) ympäristövastuullisuuden kehittäminen. Haastattelurunko on lisätty tämän opinnäytetyön liitteeksi (Liite 1). Teemahaastattelu mahdollisti ihmisten tulkintojen ja asioille antamien merkitysten keskeisyyden, kuten myös merkityksien syntymisen vuorovaikutuksessa. Haastattelujen aiheet ja teemat olivat jokaiselle haasteltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 47.) Teemahaastattelun avulla pyrittiin ymmärtämään tutkimuksen kohdetta ja saamaan siitä käsitys (Kananen 2017, 90).

Haastattelutilanne on kahden ihmisen välinen vuorovaikutustapahtuma, jossa haastattelijan tulee kyetä luomaan luottamuksellinen ilmapiiri haastattelulle saadakseen tutkittavan avautumaan. Vastaaajan mielipiteitä ei saa kyseenalaistaa, eikä haastattelija saa tuoda esille omia käsityksiään asioista (Kananen 2017, 90). Luottamuksellisen ilmapiirin luomiseksi ennen haastattelujen aloittamista käytiin yleistä vapaata keskustelua.

Haastateltaville kerrottiin ennen haastattelua, että teemoista poikkeaminen tai aiempiin kysymyksiin palaaminen on mahdollista haastattelun aikana. Tällä haluttiin varmistaa, että jokainen haastattelu tuottaisi mahdollisimman paljon tietoa tutkimukseen. Haastattelija esitti lisäksi haastattelun aikana tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä haastateltavien vastauksien perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88).

Hirsjärven ja Hurmeen (2022, 58) mukaan kvalitatiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa puhutaan usein harkinnanvaraisesta näytteestä, koska tarkoituksena on ymmärtää jotain tietoa syvällisemmin, saada tietoa jostain paikallisesta ilmiöstä tai löytää uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin ja ilmiöihin. Haastateltavien määrä valitaan tutkimuksen tarkoituksen perusteella. tutkimuksen kohteeksi valitut henkilöt valittiin yhdessä toimeksiantajan edustajien kanssa siten,

että haastatteluun valittiin operatiivisesta toiminnasta kaikki henkilöt, joilla katsottiin olevan hallussaan tutkimuksen kannalta merkityksellistä tietoa. Lisäarvon tuottamiseksi haastateltiin myös yhtä hallituksen jäsentä, joka ei ole yrityksen päivittäisessä toiminnassa mukana. Tämä harkinnanvarainen näyte tuotti haastatteluiden kautta tutkimukselle merkittävää tietoa.

Teemahaastattelut äänitettiin Teamsin avulla ja litteroinnissa hyödynnettiin Teamsin automaattista litterointityökalua. Tämän jälkeen haastattelut kuunneltiin uudelleen läpi, ja korjattiin automaattisen litterointityökalun tekemät virheet, ja poistettiin ylimääräiset merkinnät teksteistä. Korjauksen yhteydessä poistettiin samalla ennen ja jälkeen varsinaista haastattelua käydyt keskustelut. Koska tutkimuksen kannalta painoarvoa on vain esille tulevilla asioilla, teksti säilytettiin yleiskielisenä (Ojasalo ym. 2015, 110). Litterointien puhtaaksikirjoittamisen jälkeen siirryttiin tekemään aineiston analyysia, jota kuvataan seuraavassa luvussa.

3.3 Aineiston analyysi

Analyysi on koko laadullisen tutkimusprosessin eri vaiheissa mukana olevaa toimintaa, joka ohjaa tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään sen verran, että tutkimusongelmaan saadaan vastaus ja ilmiöstä saadaan muodostettua käsitys. Tutkimuksessa saavutettua tulosta ei ole mahdollista yleistää, vaan se on voimassa ainoastaan kyseisen tutkimuksen kohteen osalta. (Kananen 2017, 35–36.) Tässä tutkimuksessa analyysi käynnistyi ajatuksen tasolla jo haastattelujen yhteydessä. Kirjallisessa muodossa analyysia lähdettiin kuitenkin muodostamaan vasta tiedonkeruun ja haastatteluaineistojen litteroinnin jälkeen. Tutkimussuunnitelman mukaiset seitsemän haastattelua tuottivat riittävän määrän tietoa tutkimusongelman ratkaisemiseksi ja ilmiön ymmärtämiseksi.

Litteroinnin jälkeen teksti tiivistetään koodaamalla käsittelyn helpottamiseksi. Aineistolähtöisessä koodauksessa ja luokittelussa käytetään aineistosta nousevia ilmaisuja. Aineistoa voidaan lähestyä aineisto- tai teorialähtöisesti. Tietoja yhdistellään merkitsemällä samalla koodilla asiat, jotka tarkoittavat samaa ja joilla on yhteinen nimittäjä. (Kananen 2017, 136–137.) Litterointi toteutettiin Teamsin automaattisella litterointityökalulla. Tämän jälkeen haastattelut kuunneltiin uudelleen ja korjattiin automaattisen litteroinnin tekemät virheet sekä poistettiin tekstitiedoista ylimääräiset merkit ja merkinnät. Aineistoa lähestyttiin aineistolähtöisesti etsimällä litteroiduista teksteistä tutkimuskysymysten kannalta merkittäviä ilmaisuja.

Tutkimuksessa käytettiin analyysimenetelmänä sisällönanalyysia, joka on kaikkiin laadullisiin tutkimuksiin soveltuva perusanalyysimenetelmä. Useimmat eri laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmät perustuvat sisällönanalyysiin, kun puhutaan kirjoitetun, kuullun tai nähdyn sisällön analysoinnista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78).

Ensimmäisenä sisällönanalyysissa alkuperäisdata pelkistetään eli redusoidaan. Tämä vaihe karsii aineistosta pois tutkimukselle epäolennaisen datan. Tämän jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään. Tarkan läpikäynnin avulla aineistosta koodatuista alkuperäisilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Käsitteet ryhmitellään ja luokitellaan siten että alaluokat nimitetään niiden sisältöä kuvaavilla käsitteillä. Klusteroinnin jälkeen aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan. Tässä vaiheessa erotetaan tutkimukselle oleellinen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Koko analyysiprosessin ajan tarkkaillaan, että aineistossa säilyy yhteys alkuperäiseen dataan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92–93.)

Tätä tutkimusta tehtäessä puhtaaksi kirjoitetut tekstitiedostot luettiin useaan kertaan läpi, ja samalla merkittiin tiedostoihin alleviivaus tutkimuksen kannalta tärkeiden ilmaisujen kohdalle. Tämän jälkeen alleviivatut ilmaukset kopioitiin Excel-työkirjaan siten, että jokaiselle haastattelulle luotiin ensin oma taulukko. Eri haastattelujen ilmaiset kopioitiin tekstitiedostosta siten, että jokainen ilmaisu sijoitettiin omaan soluunsa allekkain. Ilmaisujen kopioinnin jälkeen alkuperäisten ilmaisujen rinnalle kirjattiin pelkistettyjä ilmaisuja. Tällä varmistettiin yhteyden säilyminen alkuperäiseen dataan redusoinnin yhteydessä sekä mahdollisuus palata tarkastelemaan alkuperäisilmaisuja analyysin edetessä. Jo tässä vaiheessa aineistosta pyrittiin löytämään samankaltaisuuksia, ja samaa tarkoittaville alkuperäisilmauksille annettiin samoja pelkistettyjä ilmauksia. Samalla aineisto lähti tiivistymään seuraavaa analyysin vaihetta varten.

Analyysivaiheessa koodatusta aineistosta pyritään löytämään rakenteita, säännönmukaisuuksia, teemoja tai malleja (Kananen 2017, 137). Litteroitu aineisto puretaan teema-alueittain. Teemoittelussa tarkastellaan aineistossa esiintyviä asioita, jotka ovat eri haastateltaville yhteisiä. Aineiston analyysi on hyvä suorittaa mahdollisimman nopeasti haastattelujen jälkeen, jolloin tieto on juuri hankittua ja hyvin muistissa. Analysointi mahdollistaa myös tulevien haastattelujen muokkaamisen, mikäli esille nousee asioita, joista halutaan lisää tietoa. (Ojasalo ym. 2015, 110–111.)

Eskolan (1998, 152, 156) mukaan tulkinnan eri vaiheet kannattaa luotettavuuden lisäämiseksi muodostaa niin lyhyiksi, että päättelyä on helppo seurata. On normaalia, että tulkinta ei etene säännöllisesti, vaan siihen kuuluu hyppäyksiä ja katkoja. Omaa tulkintaa tulisi pystyä kuvaamaan lukijalle siten, että se sisältää tulkintaan johtaneet toimet, tyhjät kaudet ja täyteläiset hetket. Tässä tutkimuksessa aineiston tulkinnan eri vaiheita ovat olleet litterointi, alkuperäisilmauksien alleviivaaminen ja poiminta teksteistä, pelkistettyjen ilmauksien luominen ja luokittelun eri vaiheet. Alla olevassa taulukossa 4. on esitetty esimerkkejä pelkistettyjen ilmaisujen muodostamisesta.

Taulukko 3. Esimerkkejä pelkistettyjen ilmaisujen muodostamisesta

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Pelkistetty ilmaus 2
Ja ja valoja vaihdettu ledeihin. Pyritään minimoimaan tulostukset. Paperiton toimisto ois jossain kohtaa haaveena mutta tota. En tiedä pääseekö siihen ikinä ja ja...	Energiankulutuksesta huolehtiminen	Pyrkimys paperittomaan toimistoon
Siinä siinä mulla tuli mieleen toki tämä, että kun meillä yksi niistä on tämä jatkuvuus niin niin niin kyllähän se ympäristö tulee siinä siinä kohtaa kanssa.	Jatkuvuus arvona sisältää ympäristön	

Pelkistettyjen ilmauksien muodostamisen jälkeen kaikki pelkistetyt ilmaukset kerättiin samaan Excel-tilaukseen, jossa samankaltaisille ilmauksille annettiin sama väri. Tällä tavalla aineisto lähti purkautumaan teemoittain. Värikoodien antamisen yhteydessä ilmaisuja klusteroitiin eli ryhmiteltiin työkirjassa siten, että samanväriset ilmaisut sijoitettiin samalle alueelle. Ryhmittelyn myötä aineisto lähti abstrahoitumaan. Abstrahointiprosessin yhteydessä pelkistetyistä ilmauksista muodostui yhteensä 17 alaluokkaa, jotka on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 4. Analyysissä muodostuneet alaluokat

Alaluokat	
Asiakkaiden vaatimukset ympäristövastuullisuudelle	Ympäristövastuullisuuden vaatimat resurssit
Omistajien vaatimukset ympäristövastuullisuudelle	Ympäristövastuullisuus tuotantotyössä
Sijoittajien vaatimukset ympäristövastuullisuudelle	Ympäristövastuullisuus toimistotyössä
Ympäristövastuullisuuteen liittyvät lait ja asetukset	Ympäristövastuullisuus hankinnoissa
Ympäristövastuullisuus strategiassa ja arvoissa	Ympäristövastuullisuus tuotteissa

Ympäristövastuullisuuden mittaaminen ja raportointi	Ympäristövastuullisuus palaverissa
Ympäristövastuullisuuteen liittyvät tavoitteet	Ympäristövastuullisuus markkinoinnissa
Ympäristövastuullisuuteen motivointi	Ympäristövastuullisuus sisäisessä viestinnässä
Yksilön vaikutus ympäristövastuullisuuteen	

Aineiston käsitteellistämistä jatkettiin seuraavaksi siten, että alaluokille pyrittiin löytämään yhteisiä nimittäjiä. Näistä muodostuneita 2. yläluokkia ja niistä edelleen muodostuneita yläluokkia sekä pääluokkaa kuvataan luvussa 4 Tutkimuksen tulokset. Aineiston analyysi ei ole suoraviivaista ja kaavamaisista, vaan siihen sisältyy aina jonkin verran joustavuutta, ja harkintaan perustuvia ratkaisuja (Rubin 2021, 180). Tutkimuksen edetessä olikin tarpeellista ajoittain palata alkuperäisiin teksteihin ja tarkentaa pelkistettyjä ilmauksia sekä täsmentää luokitteluja.

Lähteet

Aaltonen, M. 2019. Huomisen Yhteiskunta: Olosuhteet Hyvinvoinnille. Alma Talent Pro. Viitattu 12.5.2023. <https://janet.finna.fi>, Bisneskirjasto (Alma Talent).

Beal, B. D. 2014. Corporate social responsibility: definition, core issues, and recent developments. Los Angeles: SAGE. Viitattu 8.6.2023. <https://janet.finna.fi>, Ebook Central.

Benabou, R. & Tirole, J. 2010. Individual and Corporate Social Responsibility. London. *Economica*, 77, 305, 1-19. Viitattu 8.6.2023. <https://janet.finna.fi>, EBSCO Host Business Source Elite.

Bisschop, L. Corporate environmental responsibility and criminology. *Crime, law, and social change*, 53, 4, 349-364. Viitattu 13.7.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Busch, T. & Shrivastava, P. 2017. *The Global Carbon Crisis: Emerging Carbon Constraints and Strategic Management Options*. First edition. London: Taylor and Francis. Viitattu 22.3.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Ebook Central.

Cai, L. & He, C. 2014. Corporate Environmental Responsibility and Equity Prices. *Journal of business ethics*, 125, 4, 617-635. Viitattu 11.7.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Commission Delegated Regulation supplementing Directive 2013/34/EU as regards sustainability reporting standards. 2023. Euroopan komissio. Viitattu 21.10.2023. https://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act-2023-5303_en.pdf

Corporate sustainability and responsibility. N.d. Euroopan komissio. Viitattu 13.7.2023. https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/sustainability/corporate-sustainability-and-responsibility_en

Corporate sustainability reporting. N.d. Euroopan komissio. Viitattu 21.10.2023. https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_fi#wtEtransModal

Croson, R., Treich, N. 2014. Behavioral Environmental Economics: Promises and Challenges. *Environmental & resource economics* 2014, 58, 3, 335-351. Viitattu 20.10.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central

Dahlsrud, A. 2006. How Corporate Social Responsibility is Defined: an Analysis of 37 Definitions. *Corporate social responsibility and environmental management* 2008, 15, 1, 1-13. Viitattu 18.10.2013. <https://www.interscience.wiley.com>

Dutta, P. 2020. Determinants of voluntary sustainability assurance: The importance of corporate environmental performance. *Social responsibility journal*, 16, 8. Viitattu 22.3.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central

Eettiset periaatteet osana opintoja. Artikkelij JAMK Elmo-intrassa. Viitattu 10.11.2023.
<https://jamkstudent.sharepoint.com/sites/Eettiset-periaatteet-Elmo>

Epstein, M. J., Buhovac, A. R., Elkington, J. & Leonard, H. B. 2014. Making Sustainability Work: Best Practices in Managing and Measuring Corporate Social, Environmental, and Economic Impacts. Viitattu: 7.3.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Ebook Central.

EMAS-järjestelmä ja sen toteuttaminen. 2023. Suomen ympäristökeskus. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Viitattu 20.10.2023. <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-kierto-ja-biotalous/kestava-tuotanto/ymparistojarjestelmat-ja-johtaminen/emas-jarjestelma-ja-sen-toteuttaminen>

EMAS-rekisteröidyt organisaatiot. 2023. Suomen ympäristökeskus. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Viitattu 20.10.2023. <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-kierto-ja-biotalous/kestava-tuotanto/ymparistojarjestelmat-ja-johtaminen/emas-rekisteroidyt-organisaatiot>

Eskola, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Viitattu 11.11.2023. <https://janet.finna.fi>, Elibooks.

Feng, M., Wang, X., & Kreuze, J. G. 2017. Corporate social responsibility and firm financial performance. *American Journal of Business*, 32, 3-4, 106-133. Viitattu 10.12.23. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Gates, B. 2021. Kuinka välttää ilmastokatastrofi. Nykyiset ratkaisut ja läpimurrot joita vielä tarvitsemme. Helsinki: WSOY.

Graafland, J. & van de Ven, B. 2006. Strategic and Moral Motivation for Corporate Social Responsibility. *The journal of corporate citizenship*, 22 (summer), 111-123. Viitattu 13.6.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Grimstad, S.M.F., Glavee-Geo, R., Fjørtoft, B.E., 2020. SMEs motivations for CSR: an exploratory study. *European business review* 32, 4, 553-572. Viitattu 13.6.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Gutterman, Alan S. 2021. *Managing Sustainability*. New York: Routledge. Viitattu 14.5.2023. <https://janet.finna.fi>, EBSCOhost Ebooks.

Halme, M., Rintamäki, J., Knudsen, J. S., Lankoski, L. & Kuisma, M. 2020. When Is There a Sustainability Case for CSR? Pathways to Environmental and Social Performance Improvements. *Business & society*, 59:6, 1181–1227. Viitattu 12.2.2023. <https://janet.finna.fi>, Sage Journals Premier.

Harmaala, M., Jallinoja N. 2012. *Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta*. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 12.2.2023. <https://janet.finna.fi>, Verkkokirjahylly (Alma Talent).

Heinilä, V. Yrityksen hiilijalanjälki. N.d. *Ekokompassi*. Viitattu 7.5.2023. <https://ekokompassi.fi/yrityksen-hiilijalanjalki/>

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2022. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. painos. Gaudeamus. Viitattu 8.6.2023. <https://janet.finna.fi>, Ellibs Ebooks.

Hiilijalanjäljen laskentaohjeet. 2019. Keskuskaupakamari. Viitattu 26.4.2023. <https://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2021/05/Ilmastositoumus-laskentaohje.pdf>

Johnstone, L., The means to substantive performance improvements – environmental management control systems in ISO 14001– certified SMEs. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 13, 5, 1082-1108. Viitattu 10.12.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Juutinen, S. 2016. Strategisen yritys vastuun käsikirja. 1. painos. Helsinki: Talentum Media. Viitattu 14.2.2023. <https://janet.finna.fi>, Verkkokirjahylly (Alma Talent).

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. JAMK. Viitattu 28.7.2023. <https://janet.finna.fi>, Booky.

Kananen, J. 2019. Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas: avain opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittamiseen. JAMK. Viitattu 28.7.2023. <https://janet.finna.fi>, Booky.

Kasperzak, R., Kureljusic M., Reisch L. & Thies S. 2023. "Accounting for Carbon Emissions—Current State of Sustainability Reporting Practice Under the GHG Protocol." *Sustainability*, 15, 2, 994. Viitattu 24.2.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Kestävän kehityksen tavoitteet käytännössä. N.d. United Nations Development Programme. Viitattu 16.10.2023. <https://www.undp.org/fi/finland/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

Koipijärvi T., Kuvaja S. 2020. Yritysvastuu 2.0 - johtamisen uusi normaali. Kauppakamari. 2. uudistettu painos. Viitattu 23.5.2023. <https://janet.finna.fi>, KauppakamariTieto.

Kumpula, A. julkaisussa Vanhala, A. & Ristaniemi, M. 2022. Yritysvastuu & oikeus. Helsinki: Kauppakamari. Viitattu 11.4.2023. <https://janet.finna.fi>, KauppakamariTieto.

Käyttöopas Pk-yrityksen määritelmä. 2019. Euroopan komissio. Viitattu 28.7.2023. <https://op.europa.eu/fi/>

Licandro O., Vázquez-Burguete J.L., Ortigueira L., Correa P. 2023. Definition of Corporate Social Responsibility as a Management Philosophy Oriented towards the Management of Externalities: Proposal and Argumentation. *Sustainability*, 15, 13, 10722. Viitattu 18.10.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central

Mazurkiewicz, P. 2004. Corporate environmental responsibility: Is a common CSR framework possible? World Bank. Viitattu 13.7.2023. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/577051468339093024/pdf/421830csrframework01PUBLIC1.pdf>.

McWilliams, A., Siegel, D. 2001. Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective, *The Academy of Management review*, 26, 1, 117-127. Viitattu 13.6.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Niskala, M., Pajunen, T. & Tarna-Mani, K. 2013. Yritysvastuu: Raportointi- ja laskentaperiaatteet. Helsinki: KHT-Media.

Nordhaus, W. 2019. Climate Change: The Ultimate Challenge for Economics, *The American economic review*, 109, 6, 1991-2014. Viitattu 5.12.2023. <https://janet.finna.fi>, EBSCOHost Business Source Elite.

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy. Viitattu 18.5.2023. <https://janet.finna.fi>, Elibs Library.

Pajula T., Vatanen S., Behm, K., Grönman, K., Lakanen, L., Kasurinen, H., Soukka, R. 2021. Carbon handprint guide. V. 2.0 Applicable for environmental handprint. VTT Technical Research Centre of Finland Ltd. Viitattu 23.5.2023. https://www.vttresearch.com/sites/default/files/pdf/publications/2021/Carbon_handprint_guide_2021.pdf

Perko, S. & Bärlund, A. 2022. Ilmastouudistajat: Kohti puhtaampaa maailmaa ja parempaa bisnestä. Alma Talent. Viitattu 11.4.2023. <https://janet.finna.fi>, Elibs Library.

Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards. 2023. Artikkelit Euroopan Komission www.sivuilla. Viitattu 29.10.2023. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_4043

Ramya, S.M., Baral R. 2021. "Mind" matters: A conceptual framework using mental models and green nudging to drive corporate environmental responsibility. Viitattu 20.10.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Responsible Business Conduct, the new normal for a sustainable future. N.d. OECD. N.d. Viitattu 13.7.2023 <https://mneguidelines.oecd.org/>

Responsible business conduct and climate change. N.d. OECD. Viitattu 13.7.2023. <http://mne-guidelines.oecd.org/rbc-and-climate-change.htm>

Rubin, A.T. 2021. Rocking qualitative social science: an irreverent guide to rigorous research. Stanford University Press. Viitattu 17.11.2023. <https://janet.finna.fi>. Ebook Central Academic Complete International Edition.

Schaper, M. t. 2016. Making ecopreneurs: Developing sustainable entrepreneurship. 2nd edition. Routledge. Viitattu 25.1.2023. <https://janet.finna.fi>, Ebook Central.

Scherer, A.G., Voegtlin, C. 2020. Corporate Governance for Responsible Innovation: Approaches to Corporate Governance and Their Implications for Sustainable Development. *Academy of Management perspectives*, 34, 2, 182-208. Viitattu 6.12.2023. <https://janet.finna.fi>. EBSCOhost Business Source Elite.

Souto, A. 2022. Organizational creativity and sustainability-oriented innovation as drivers of sustainable development: Overcoming firms' economic, environmental and social sustainability challenges. *Journal of manufacturing technology management*, 33, 4, 805-826. Viitattu 9.12.2023.

<https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Support the TCFD. 2023. Task Force on Climate-related Financial Disclosures [www-sivu](http://www.fsb-tcf.org/support-tcf/). Viitattu 21.10.2023. <https://www.fsb-tcf.org/support-tcf/>

Sustainable development in SMEs: The role of organizational creativity and innovation. 2022. *Annals in Social Responsibility*, 8, 1, 14-16. Viitattu 9.12.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Teknolomiteollisuuden vastuullisuuslinjaukset 2021. Artikkelit Teknolomiteollisuus ry:n www-sivuilla. Viitattu 19.7.2023. <https://teknolomiteollisuus.fi/sites/default/files/inline-files/Teknon-vas-tuullisuuslinjaukset-2021-FI-01.pdf>

The Greenhouse Gas Protocol. 2004. The Greenhouse Protocol Initiative. Viitattu 11.4.2023. <https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

Tiedonanto 52006DC0136. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle. Kasvua ja työllisyyttä edistävän kumppanuuden toteuttaminen: Euroopasta esikuva yritysten yhteiskuntavastuun alalla. Euroopan komission tiedonanto 22.3.2006. Viitattu 25.1.2023. <https://eur-lex.europa.eu/>

Tuomi J., Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 8.6.2023. <https://janet.finna.fi>, Ellibs Ebooks.

Uusi laki yritysvastuun laajentamisesta. 2023. Lehdistötiedote Euroopan parlamentin www-sivuilla. Viitattu 15.11.2023. <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/press-room/20230524IPR91907/uusi-laki-yritysvastuun-laajentamisesta>

Vanhala, A. julkaisussa Vanhala, A. & Ristaniemi, M. 2022. Yritysvastuu & oikeus. Helsinki: Kauppa-kamari. Viitattu 18.7.2023. <https://janet.finna.fi>, Kauppa-kamariTieto.

Van Marrewijk, M. 2003. Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: Between agency and communion. *Journal of Business Ethics* 2003, 44, 2, 95-105. Viitattu 19.10.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Vastuullisuuden voima -selvitys. 2022. Teknolomiteollisuus ry. Viitattu 14.1.2023. https://teknolomiteollisuus.fi/sites/default/files/inline-files/Vastuullisuuden-voima-selvitys_0.pdf.

Vogel, D. 2006. *The Market for Virtue: The Potential and Limits of Corporate Social Responsibility*. Revised edition. Washington: Brookings Institution Press. Viitattu 12.7.2023. <https://janet.finna.fi>, Ebook Central.

Widiatami, A.K., Pitaloka, L.K., Nurkhin, A. 2022. Environmental management system: The internal and external impact of ISO 14001 implementation on the manufacturing companies. IOP conference series. *Earth and environmental science* 2022, 1098, 1, 12001. Viitattu 20.10.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Worthington, Ian. 2013. *Greening Business: Research, Theory, and Practice*. Oxford: Oxford University Press. Viitattu 25.1.2023. <https://janet.finna.fi>, Ebook Central.

Wright, L. A., Kemp, S. & Williams, I. 2011 'Carbon footprinting': towards a universally accepted definition, *Carbon Management*, 2, 1, 61-72. Viitattu 10.4.2023. <https://www.tandfonline.com>

Ympäristöjohtamisen standardisarja ISO 14000. 2021. Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. Viitattu 20.10.2023. https://sfs.fi/wp-content/uploads/2021/04/Ymparistojohtamisen-standardisarja-ISO-14000_esite.pdf

Zhang, N. N., Zhang, Y. H., Li, Y. 2013. Analysis of Enterprises' Environmental Responsibility from View of Economics. *Applied Mechanics and Materials*, 295-298, 983-986. Viitattu 15.6.2023. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Teemahaastattelun teemat ja kysymykset

Ympäristövastuullisuuden nykytila

- Miten ympäristövastuullisuus näkyy yrityksen päivittäisessä toiminnassa?
- Millaisia konkreettisia ympäristövastuullisia tekoja yritys tekee tällä hetkellä?
- Kuinka ympäristövastuullisuus tulee esille eri sidosryhmien (omistajat, henkilökunta, asiakkaat jne.) kanssa tehtävässä yhteistyössä?
- Millaisia ympäristövastuullisuuteen liittyviä vaatimuksia yrityksen sidosryhmillä on?
- Kuinka yritys hyödyntää ympäristövastuullisuutta viestinnässä ja markkinoinnissa?
- Millaisia haasteita ympäristövastuullinen toiminta tuo?
- Miten ympäristövastuullisuus näkyy sinun tehtävässäsi?

Ympäristövastuullisuuden johtaminen

- Miten ympäristövastuullisuus tulee esille yrityksen strategiassa ja arvoissa?
- Millaisia ympäristöjohtamiseen liittyviä tavoitteita yrityksellä on?
- Miten henkilökunnalle viestitään ympäristövastuullisuudesta?
- Miten työntekijöitä ohjataan tekemään ympäristövastuullisia valintoja?
- Miten työntekijöitä motivoidaan ympäristövastuulliseen toimintaan?
- Mitä haasteita ympäristövastuullisuus tuottaa johtamisen ja motivaation näkökulmista?
- Mikä motivoi sinua toimimaan ympäristövastuullisesti?

Ympäristövastuullisuuden kehittäminen

- Miten yrityksen ympäristövastuullisuutta mitataan ja kuinka siitä raportoidaan?
- Millaisia tavoitteita yrityksessä on asetettu ympäristövastuullisuudelle?
- Onko yrityksessä ympäristövastuullisuuteen liittyvää ohjeistusta tai toimintatapoja?
 - Jos kyllä niin millaisia?
- Miten yritys voisi kehittää ympäristövastuullisuuttaan?
- Kuinka voit omassa tehtävässäsi edistää ympäristövastuullisuutta?

Liite 2. Tutkimuksen tulokset (salassa pidettävä)

Liite 3. Pohdinta (salassa pidettävä)